

69-

CULTURA CRESTINA

REVISTĂ LUNARĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

298

BLAJ

ANUL XVI.

MAIU 1936

NR. 5.

Cultura Creștină

COMITETUL DE DIRECȚIE:

Victor Macaveiu, președinte; Ioan Agărbiceanu, Ioan Balan, Nicolae Brinzeu, Alexandru Lupeanu, Titus Malai, Zenovie Paclișanu, Augustin Popa, Aloisiu Tăutu, membri. — Secretar de redacție: Dumitru Neda.

Abonamentul

Un an	Lei 300
Instituții, autorități și străinătate	„ 500
Preoți, profesori, învățători, studenți	„ 250
Exemplarul	„ 25

Redacția și Administrația: BLAJ

SUMARUL

AUGUSTIN POPA: Pentru încreștinarea politicii

NICOLAE BRINZEU: Unirea cu Roma și emanciparea Românilor din Ardeal și Banat de sub terarhia sârbească

I. MICLEA: Cum se scrie viața lui Isus (In legătură cu noua carte a lui Fr. Mauriac).

DUMITRU NEDA: Euthanasia

Dr IOAN BALAN: Un sinod diecezan necunoscut, de sub Rednic

OAMENI ȘI FAPTE

Supărarea S. Sale Patriarhului Miron (Ion Mocanu). — Ceva despre universalitatea Romei (Radu Brateș). — Miracolul dela Milano (D. N.). — Pentru organizarea fetelor (Șt. B. Dragu). — Moartea Card. A. Lépiciér (Tellus). — Spania sub stăpânia „Frontului Popular“ (D. N.).

CRONICI — INSEMĂRI

Primejdia sectelor (a) — Noul vlădici ortodocși (a) — Pericolul roșu (a) — Onisiforisme (p) — Rotary-Club (a) — Ne întrec Sovietele (a) — Oswald Spengler (n) — Emigrația sionistă (n) — Anuario Pontificio (n) — Surpriza din Belgia (a) — Invie vechiul „Studion“ (n) — Două măsuri (n) — Om și mașină (n) — Miva (n) — Educație sovietică (n).

BIBLIOGRAFIE

ȘTEFAN MANCIULEA: Granița de Vest. (Dumitru Neda).

CULTURA CREȘTINĂ

REVISTĂ LUNARĂ

PENTRU INCREȘTINAREA POLITICII

Din frământările de astăzi trebuie să se ridice o Românie nouă. Cu toții o vrem puternică și bună. Crește mereu numărul celor ce o doresc creștină. Creștină cu adevărat și integral; nu numai în sufletul singuraticilor, ci și în trupul așezărilor ei sociale. — Este glasul instinctului nostru național acesta. Destinul nostru, mai mult decât al altor neamuri, este indisolubil legat de crucea Mântuitorului. România de mâine ori va fi Statul dreptății evanghelice, în care libertatea fiilor lui Dumnezeu crește înfrățită cu autoritatea din Cer coborâtă — ori nu va mai fi.

De sigur, această țară a dreptății creștine nu se înfiripă de sine, întâmplător, din frământătura informă în care dospesc astăzi deavalma fermenți buni și răi. Ea trebuie clădită conștient și sistematic. Energii călăuzite de vedenia luminoasă a idealului trebuie să-i modeleze, cu răbdare și eroism, formele și să-i primenească spiritul. — Trebuie acțiune imediată și neșovăitoare. În Spania ard rugurile comuniste. Ca mâine, poate, se vor aprinde și în Franța care, în recentele alegeri, a făcut un mare salt spre Moscova. La noi răul, la suprafață cel puțin, încă nu-i mare. Dar ce clocotește în ascuns? Și ce va fi mâine? Trebuie prevenit cu orice preț. Timp de pierdut nu-i.

Dar ce-i de făcut, în concret? Pe ce drum să apuce căutătorul cinstit al României creștine? Care cărare duce mai drept și mai sigur la ideal? Astăzi vrerile sunt împărțite. În marea risipire a neamului se pot deosebi sumedenie de grupări. La care să ne alăturăm? Nu cumva, pentru a ne feri de „stângă“, e de dorit să sărim spre extrema „dreaptă“? Ori, poate, va trebui să ridicăm steag nou și să ne croim potecă proprie, neumblată de alții?

Intrebări firești și îndreptățite. Ne simțim datori să le dăm răspunsul ce ni-se pare potrivit.

*

Harta vieții noastre publice este, fără îndoială, îmbălmășită. Orientarea nu e ușoară. Dar se poate simplifica. Două linii paralele o împart în trei câmpuri, inegale, neted distincte dela prima privire. La cele două margini coloane în marș milităresc, apăsate. Cămăși verzi, albastre, brune deoparte; roșu de cealaltă. Unii au fața întoarsă spre Berlin; ceilalți privesc spre Moscova. Și unii și alții vreau transformare radicală, prin răsturnarea violentă a ordinei actuale. — La mijloc grupările care se pot numi moderate. Prin programul reformelor anunțate unele se situază spre dreapta, altele mai spre stânga. Toate însă au pasul domol și vreau schimbări fără lovituri de forță.

Privirea ni-se oprește întâi la margini; sunt mai spectaculoase și răsună de cântare tinerească. Prăpastia între ele e mare, de netrecut. Totuși le cuprindem deodată, în aceeași ochire, pe amândouă. Fiindcă nu numai întâmplător și nu într'un singur punct, ele verifică vechiul paradox al extremelor ce se ating.

„Stânga“ vrea să fie libertate, dreptate socială, progres, pace internațională, laicism, democrație; lozinci cărora „dreapta“ le opune: autoritate, ordine, proprietate, patrie, religie, fascism. In teorie, deci, gespărire limpede. In concret însă, pe teren, luciurile se încuică. Incarnarea tipică a democrației de stânga e Rusia, având la antipod sfastica germană. Dar nici o judecată obiectivă nu va găsi în Rusia urme de democrație, ci o simplă și tipică oligarhie. Ca și în Germania. In tot cazul, regimul rusesc e incomparabil mai aproape de cel german decât de cel din Franța și Anglia, reprezentantele democrației apusene. In schimb, Italia și Germania realizează pe teren economic și social reforme îndrăznețe, pe care le-au reclamat decenii întregi partidele socialiste, „stânga“ cea mai autentică; pe când democrații necontestate, cum sunt o seamă de state din America și la noi Franța și Elveția, sunt totodată ultimele metereze ale capitalismului.

Dar dacă extremele sunt una în suprimarea libertăților și foarte aproape în programul economic, poate atitudinea lor față de religie ne va servi drept linie demarcațională sigură? — In această privință, de sigur, distanța între ele pare imensă. Comunismul este categoric partea lui Anticrist; pe când statele autoritare, de dreapta, vreau să zidească în însăși temeliiile lor credința. Totuși concluziile concrete la cari ajung, dacă nu sunt identice, nu sunt nici lipsite de asemănare. Dacă Rusia prigonește creștinismul, apoi

nici Germania nu-l admite decât ca o simplă funcțiune de stat, la cheremul Führerului a cărui voință e lege supremă. Așa se face că, deschizând expoziția mondială a presei catolice, Sfântul Părinte a fost nevoit să sublinieze, cu aceeași durere și în strânsă unire, situația tristă din cele două țări mari ale Europei, Rusia și Germania: nici una nu are presă catolică, nici una nu are libertate religioasă, libertate de conștiință.

E clar prin urmare că spiritul creștin are oroare de comunism; dar nu se poate împăca nici cu excesele de dreapta. Acceptă bucurios reforme economice, sociale, politice din oricare parte și ori cât de radicale. Cu o condiție însă: să se respecte în toate drepturile lui Dumnezeu și să nu fie strivită demnitatea de om. Să nu se răstoarne scara eternă a valorilor, așezându-se forța în locul dreptului și decretându-se violența sigil al dreptății. Religia nu poate fi înecată în sânge; dar nici o simplă jucărie în mâinile unui idol de factură păgână, indiferent că el se socoate incarnare a Statului totalitar ori a rasei celei mai alese de pe glob.

Din capul locului, adevăratul creștinism nu poate despărți cele două rânduri de valori, cari ar vrea să fie zestrea monopolizată de dreapta sau de stânga. Ele sunt dela fire organic unite și trebuiesc realizate armonic. Ordine, autoritate, proprietate, familie, patrie, sunt și au fost în toată vremea valori creștine catolice. Dar de când libertatea, progresul, Statul, pacea nu mai sunt și ele ale religiei lui Hristos, care le-a cultivat, le-a sfințit, le-a dat adevăratul conținut și adevărata tărie? Nu este, deci, admisibilă suprimarea nici uneia din cele două serii de bunuri; cu atât mai puțin stingerea lor prin violență. Ele derivă din firea individuală și socială a omului. Trebuiesc deci sintetizate după normele dreptății care, în judecățile sale, are de îndreptar permanent binele comun.

*

Adevărul să fie, dar, la mijloc? Principial, da: in medio virtus. Numai așa se poate ajunge la sinteza ideală pomenită mai sus.

În realitate însă încurcătura e mai mare decât s'ar crede. Grupările cuprinse între cele două linii paralele dela început au o singură trăsătură comună: moderațiunea, metodele legale preconizate pentru realizarea programului. Altfel însă învălmășala e mare. Dacă sunt partide cari se deosebesc doar prin numele comandantului, sunt în schimb și de acelea între cari depărtarea este considerabilă. Unele se cramponează încă de turnul ortodoxiei liberale, altele vreau reforme structurale cari să dea un stat de factură nouă și specific românească. Cu religia încă nu duc toate

casă bună. Principial toate îi fac curte; în faptă însă prea adese conducătorii trăiesc din duhul liberalismului agnostic ori al laicismului ateu. Unele din ele accentulează morală creștină ca factor esențial în noua constituție a țării, mulți dintre fruntași însă nu înțeleg întreg cuprinsul lozincii. Adesea grupările din această zonă centrală sunt prea legate de interesul practic cotidian, lipsit de orizonturile largi ale unui ideal mare și dau impresia taberelor ținute în echilibru de meschine interese egoiste. Se pare că le lipsește ori voința sinceră de-a face reforme radicale, absolut necesare după bancruta statului liberal capitalist, ori cel puțin dinamismul trebuitor realizărilor de proporții istorice.

*

După toate acestea, o singură soluție pare a fi rămas, care să ducă mai ușor la scop: strângerea tuturor creștinilor adevărați, din risipirea de azi, într-o singură ceată puternică. S'a și spus acest gând. Cer unii dintre cei mai cu râvnă ai noștri ca Biserica însăși, ocrotitoarea și povățuitoarea noastră de vremuri grele, să nu ne mai predice atâta „umilința, răbdarea, suferința“, ci să sară în luptă deschisă pentru idealul social creștin. „Înalții prelați, ca generalii armatei creștine, la caz de nevoie alături de cruce să ridice și sabia, iar noi jăgăduim să-i urmăm în lupta cu anticristul“.

Răspunsul nu poate fi decât vorba evangheliei: „nu știți ce cereți“. Biserica este cărmuitoarea sufletelor, trăiește pe plan spiritual. N'are nici menirea nici căderea să se învăluie, ca instituție, cu cele vremelnice. Asta-i treaba cetățenilor. Ei însă, ori unde s'ar afla și oricum s'ar grupa, ar trebui să fie pătrunși de spiritul evangheliei, inspirându-se mereu din doctrina creștină, organizând viața pământescă în conformitate cu adevărurile eterne; fundcă numai așa va fi pace și fericire în lume. Dar nici atunci nu s'ar ajunge la absolută unitate de vederi. Principiile creștine sunt aceleași, pentru toate neamurile și vremile. Aplicarea lor practică însă, la realitățile vieții mereu schimbătoare, variază în chip fatal după vremuri, oameni, locuri, situațiuni. În această tehnică a aplicării principiilor Biserica nu-i specialistă nici competentă; și nici nu se poate decreta o singură metodă ca absolută și universal valabilă. Deosebiri de programe și metode vor exista, prin urmare, chiar și dacă toți cetățenii ar urmări înfăptuirea statului creștin, luminat de principiile evangheliei. Desigur deosebirile dintre ele n'ar fi atât de prăpăstioase și ireductibile ca astăzi; n'ar bătători extremele. Cert este, că în liniile fundamentale și directivele esențiale ar fi la fel. Interesele permanente ale neamului și comandamentele binelui comun, înțeles în zarea aceleași concepții de viață, ar fi element de legătură între ele, garantând continuitatea în conservarea binelui; iar deosebirile ce-ar mai rămâne

ar asigura progres și ar inspira reformele totdeauna necesare. — Pe deasupra, ar dispărea în toate împrejurările ura și violența din luptele politice. Ar rămâne militarea și emularea în bine.

*

Din aceste considerațiuni, concluziile se desprind ușor. Și pentru Biserică și pentru creștinii cari vreau sincer să-i urmeze învățătura. Biserica să-și înnoiască mereu râvna în sfințirea cetățenilor. Să-i apropie tot mai mult de Hristos. Să sădească în ei suflet cu adevărat creștin. În toți. Tuturor toate făcându-se. Și dacă, așa cum se afirmă, într'un caz ori altul, actuala încadrare ori activitate politică a preotului i-ar paraliza zelul apostolic, i-ar înstrăina credincioșii, să renunțe la ea fără șovăire. Să aibe mereu în inimă noua enciclică papală: Ad catholicii sacerdotii, care cere atât de stăruitor apostolat nou, neobosit, luptă aspră și sfințită pentru dobândirea sufletelor. Din grijile preotului de astăzi nu va lipsi, de sigur, nici străduința de-a propovădui tuturor marile principii sociale derivate din evanghelie, pentru a forma din credincioși cetățeni desăvârșiți. Aceasta e misiunea Bisericii. Dacă o împlinește, a făcut destul. Să nu i-se ceară mai mult.

Restul trebuie să-l facă cetățenii credincioși. Nu într'un nou partid, a cărui întemeiere ar fi azi o himeră și care n'ar face decât să sporească risipirea, dușmăniile, înverșunarea. Ci să aleagă fiecare dintre cele existente steagul care, în conștiință creștinească, i-se pare mai bun. Apoi să se silească fiecare să sfințească locul ales. Să fie, în grupul său, adevărat ferment creștin. Să-și încreștineze actualele cadre, în program, spirit, metode. — Să formuleze poruncile creștine răspicat, fără târguleli și fără compromisuri. Tineretea nu justifică excesul și bătrânețea nu îndreptățește oportunismul. Adevărul trebuie mărturisit tare, de pe coperișul caselor. — Cea mai bună școală ar fi colaborarea tuturor în cadrele „Acțiunii Catolice”, sub steagul „Agrului”. Nicăiri mai bine decât aici nu se poate dobândi spiritul social creștin, pe care apoi fiecare să-l propovăduiască în cercul său de muncă.

De sigur se cere oarecare curaj, stăruință și desinteresare multă pentru acest rol. Se cere nu numai dela preoți, ci și dela mireni adevărat spirit apostolic. Până acum avem prea puțin. — Să-l cerem dela Dumnezeu și să căutăm a-l câștiga fără amânare. Sufără peste lume Spiritul Rusaliilor. El nu e numai Spiritul Adevărului, ci și focul care a schimbat fața pământului. El a făcut din pescari apostoli. — Să cerem dela Spiritul Rusaliilor, pentru toți preoții și credincioșii noștri, mai mult, tot mai mult spirit apostolic!

AUG. POPA

UNIREA CU ROMA

ȘI EMANICIPAREA ROMÂNILOR DIN ARDEAL ȘI BANAT DE SUB IERARHIA SÂRBEASCĂ

1. O chestiune preliminară

Poate-se găsi vre-o legătură între Unirea cu Roma și emanciparea Românilor ortodocși din Ardeal și Banat de sub jugul ierarhiei sârbești? Aceasta e întrebarea, la care ne-am propus să răspundem, după consultarea datelor ce ne stau la îndemână, ca să arătăm foloasele Unirei sub un aspect mai puțin examinat până acum.

Și când ne-am pus această întrebare, ne gândeam cu mult regret la afirmația — după părerea noastră — neprecugetată, prin care cineva, consacrat nu demult de istoric al Banatului¹⁾, înjură Unirea, dând un capitol întreg sub titlul: „*Unirea cu catolicii aruncă pe Români în brațele Sârbilor*“... Acest autor nu se sfiște să scrie unele ca acestea:

„Ancoră sufletului românesc a fost biserica sârbească în aceste vremuri tulburi, când valurile furioase ale catolicismului austro-ungar tindeau să ne înghită. La început ierarhia sârbească ne-a ocrotit numai din considerații de frățietate creștină. Și era de datoria ei s'o facă fiindcă și noi mărturiseam aceeaș credință în Hristos.

Recunoștința din partea noastră n'a întârziat. Strămoșii noștri nu numai că au dat adăpost trupesc Sârbilor strecurați printre noi, dar l-e au oferit cu aceeași generozitate frățescă, adăpost spiritual, primindu-i în bisericile lor, dovedindu-se și de astădată proverbiala ospitalitate a Românului...“ etc.²⁾

Din cele ce urmează, se va putea judeca gradul sau măsura până unde merg cu *aberația* cei ce vorbesc în felul acesta. Deocamdată observ numai că, mai zilele trecute, meditănd asupra unei

¹⁾ E vorba de preotul *Gheorghe Cotosman*, paroh ort. la Jimbolea, a cărui carte „*Din trecutul Bănătului*, studiu introductiv de istorie național-bisericească, cartea I Timișoara 1934“ a apărut cu o prefață de P. S. Sa Grigorie Comșa, cuprinzând mari laude și ample binecuvântări pentru viitor. Cartea aceasta primă va fi urmată de alte zece, fiecare cuprinzând monografia istorică a câte unei comune fruntașe din Banat (Torontalul românesc), sub raport bisericesc mai mult. Spre acest scop autorul a primit și primește frumoase subvenții dela respectivele comune. Așa se poate lucra.

²⁾ O. c. p. 122.

astfel de denaturări a adevărului, mi-au căzut sub ochi însemnările istorice, ce le publică zi de zi „Universul“ la „Momente“ (ele se găsesc altfel și pe filele de calendar editate de „Cartea Românească“). Iată ce era scris la 15 Martie :

„In această zi anul 1856, s'a întâmplat o mare reformă pentru limba și cultura românească. Anume s'au introdus caracterele latinești în locul celor cirilice, în școlile din Țara românească. Cu toate acestea, nu toată lumea era convinsă de necesitatea atât practică, cât și patriotică, din punct de vedere al originii, rasei, a acestei reforme lingvistice. Așa că la ministerul de război, după 3 ani, Al. Golescu iar introduce literile cirilice. De altminteri, cazul de față constituie numai un debut. Stabilizarea oficială a literelor latinești se va face mai târziu, după ce va trece printr'o tranziție“.

Iar la 16 Martie : „In această zi anul 1863 Cuza vodă, primul domnitor de după unirea principatelor, energic cum era, a făcut o mare reformă cu mar repercusiuni, anume: a înlocuit limba grecească din biserică prin cea românească“.

Văzând aceste însemnări pe calendar, mi-am zis: Doamne, așa de rea fost Unirea noastră, încât ea și *numai ea* este înjurată la toate ocaziile?!... Nu cumva ea poartă vina și pentru literelor chirilice și pentru liturghia greacă la Români? Așa de păcătos a fost Atanasie Anghel, pentru că *nu s'a ținut* de „frumoasele instrucțiuni“ primite la București dela Dositeiu patriarhul Ierusalimului cu ocazia hirotonirii sale?... Ce instrucțiuni?

„Trebue Arhieria Ta slujba bisericii adeca Octoiul, Mineele și alte cărți ce se cântă Duminicile și sărbătorile și slujba de toate zilele, să Te nevoiești cu tot adinsul să se citească toate pe limba slavonească sau elinească, iar nu românește sau în alt chip...“

La 220 ani, regretatul Mitropolit Vasile Suci, prezentându-se în fața primului Rege al României Unite, i-a relatat acestuia că Biserica Unită din Ardeal nu s'a ținut de instrucțiile primite de către Atanasie la București dela un patriarh neromân... Iar Regele a răspuns: Bine ați făcut!

Nu, nu! Unirei noastre îi pot imputa păcate de neiertat *alții*, nu Români. Îi pot imputa păcate Grecii, Sârbii, Ungurii, Nemții, Rușii și alții dacă vreți: toți aceia, pe cari îi doare, că Unirea noastră a fost *română și a trezit la vieață neamul românesc!*...

Dar să revenim la tema noastră și să luăm lucrurile pe rând.

2. Ierarhia ortodoxă pe vremea Unirei

Ce episcopii aveau Români, pe cari Unirea le-a putut desființa?

Înainte de toate era mitropolia de *Alba-Iulia*. Aceasta era românească. Soarta ei desigur a fost pecetluită prin Unire. A trecut căpetenia cu întreg poporul. Este inexact că la început „preoții dela sate și oamenii din popor nici nu au știut ce târguieli (!) se fac între mai marii lor bisericrești pentru schimbarea credinții“,

cum se spune în Istoria bisericească a păr. Lupaș¹⁾. Sinodul dela 1700, pe care acum pomenita carte de istorie nici nu-l cunoaște, a fost o adevărată consultare democratică, provocată chiar de confuziunea încercată de dușmanii Românilor în jurul actului Unirei, săvârșit la 1698. La acel sinod au luat parte 51 protopopi din Ardeal, 3 din Maramurăș, cu preoții, nobilii și bătrânii orașelor și satelor din tot Ardealul și părțile anexe din Ungaria (Bihorul, Satu-mare și Maramurășul). Doar Cserey, dușmanul catolicismului, anume spune în Istoria sa că dieta ardeleană la 1699, primind ordin dela Viena să publice favorurile asigurate Românilor de diploma lui Leopold în schimbul Unirei cu Roma, a făcut publicația în sensul că Românii se pot uni cu oricare dintre cele trei religii recunoscute și au constituit comisii compuse din câte patru membri (câte un reprezentant al religiei catolice, calviniene, luterane și unitariene), cari în fiecare județ să chieame la sine pe preoții români și să-i întrebe: cu cine vor să se unească? Dar — spune mai departe Cserey, — totul era iluzoriu, pentru că Atanasie fiind aderent hotărât al Unirei cu Roma, a început să terorizeze pe preoții ce erau pentru unirea cu calvinienii (cum a făcut cu câțiva foarte de omenie preoți valahi din jud. Hunedoara), așa că rezultatul plebiscitului a fost Unirea cu Roma, proclamată la 1698 și confirmată cu toată solemnitatea și ca răspuns la toate invecitivele maghiare, fie calviniene fie catolice²⁾, la 5 Sept. 1700. Actul acesta dela 1700 e semnat și de protopopii din Brașov, Sibiu, Hunedoara, Săliște, etc.

Deci nu numai oficial sau de formă, ci în realitate, mitropolia ortodoxă de Alba-Iulia la 1700 a încetat de a mai exista sau de a avea rațiune de a fi, ne mai având credincioși.

Altă chestiune e, că în urma tulburărilor ce au urmat la poporul românesc, o parte a Românilor au revenit la credința ortodoxă. În chipul acesta, ortodoxia română din Ardeal pierzând continuitatea, a fost îndrumată la calea unei noi evoluții, care a dus la reînființarea ierarhiei ortodoxe în Ardeal la 1761, deocamdată prin administrarea dela Buda, apoi la 1783 prin numirea unui eparhiot localnic.

Evident, reacțiunea împotriva Unirei nu a venit din o trezire oarecare a poporului la realitate, cum s'ar zice, ca și când nu ar fi știut la timpul său ce s'a făcut. Ne închipuim că lucrul s'a petrecut perfect așa cum s'a petrecut în zilele noastre cu *schimbarea*

¹⁾ LUPAȘ, *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu 1919, p. 111.

²⁾ CSEREY MIHÁLY *Historiája*, Pest MDCCVII pp. 286 - 7, cf. GYÁRFÁS Bethlen Miklos Kancellár, D. S. Mărtin 1924 pp. 121—9.

calendarului, cu deosebirea, că trecerea la stilul nou a hotărît-o parlamentul Țării, nu un sinod ținut anume spre acest scop. Toată lumea a avut cunoștință de trecerea la stilul nou, toată lumea a primit cu încredere acest lucru, care nu atingea cu nimic credința și practicile noastre religioase, în schimb ne aduce mari avantagii sub diferite raporturi. Ce se întâmplă? Vedem azi agitația stilștilor ajunsă până acolo, încât o seamă de deputați majoritari chiar — dacă nu mă înșel — din Basarabia, și un politician de suprafața dlui Dr. Lupu, și alții, s'au sesizat de această mișcare și cer revenirea la vechiul calendar. Și dacă ar putea și acum Sârbii să trimită câte un Visarion, câte un Sofronie, care cu asistența pasivă a autorităților să poată tulbura poporul, umblând pe sate cu mare alaiu, cu luminări aprinse la comănac și spunând că văd pe Maica Precistă: peste alți 10—15 ani, ne-am trezi că dacă nu tot poporul, mai bine de jumătate, ar deveni „stilist“ și am fi nevoiți să reintroducem calendarul vechiu. Are mișcarea ceva interes național la bază? Izvorește ea din necesități ignorate ale sufletului românesc? A admite așa ceva ar însemna a admite că acei călugări obscuri din Moldova și Basarabia cari au introdus și susținut agitația stilistă, au înțeles mai bine interesele românismului și necesitățile sufletului nostru decât regretatul Ion I. Brătianu și toți actualii mari bărbați ai neamului, alături de înalții arhieriei, cari au fost pentru introducerea stilului nou, desigur știind ce fac.

Așa a fost și cu schimbarea dela 1700, cu deosebirea că ea a fost și mai puțin simțită, fiindcă la exterior nimic nu s'a schimbat. Dar ea era cunoscută la preoți și popor, căci fusese făcută cu concursul lor. *Reacțiunea nu a venit din cauza că poporul nu s'ar fi împăcat cu cele patru puncte.* Ea a fost provocată pe motivul că Românii nu au intrat în drepturile ce li-se asigurase prin îmbrățișarea unei religii recunoscute în stat. Prea mult nu ne mirăm nici de aceasta. Drepturile fusese date de împăratul, dar ceice exercitau de fapt puterea executivă, Maghiarii din Ardeal, erau în contra lor, chiar și cei catolici¹⁾. Să ne aducem aminte, ce greu a

¹⁾ „Nem teccék még a pápista urak közül is sokaknak ez a dolog, mert látták, hogy az egész ország szabadságának eversiojára valo, azt az idegen haszontalan oláh nemzetet, akit propter interesse publicum az ország tolerált, más státusok közében tenni sa több erdé yi státusok szabadságát azokkal comunicálni...” Românește: Nu le-a plăcut nici multora dintre domnii papistași acest lucru, pentru că au văzut că e spre răsturnarea libertății la întreaga țară, a pune între staturii și a-l face părtaș de drepturile celorlalte staturii din Ardeal pe acei neam netrebnic al valahilor, pe care țara l-a tolerat numai pentru binele public, Cserey I. c.

ajuns poporul nostru de sub stăpânire maghiară să între în drepturile sale chiar după instaurarea regimului constituțional. Ei bine, era cu drept să se zică atunci: Constituționalismul e vina că voi nu aveți drepturi? Dar la 1700 catolicismul era vina? Totuși, a avut de suferit Unirea noastră. La orice act istoric se găsec și adversari. Să ne gândim la revoluția din 1848, la unirea principatelor, la intrarea României în acțiune pentru eliberarea fraților, etc. etc. Pe cine găsim de *dușmani ai Unirei*? Pe Pater Ianoș, omul de încredere al lui Constantin Brâncoveanu; pe doi protopopi din Hunedoara partizani ai unirei cu calvinienii; pe Gavriil Nagyszeghi protejatatul cancelarului Nicolae Bethlen, care s'a adresat și puterilor protestante dela Nord în interesul reîntroducerii dominanței calviniene în Ardeal ¹⁾; pe Ion Circa, un alt protejatat al calvinienilor, cu pretenția de a fi vlădică, pe niște popi din Țara Bârsei și trei Greci dela Brașov puși la cale de Dositeiu patriarhul Ierusalimului, venit la Brașov să turbure poporul, din care cauză a fost dat afară din țară ²⁾.

Astfel se scurg patru decenii fără ca ortodoxia să mai conteze în Ardeal ca număr. La 1733, după statistica făcută de episcopul Inochentie Micu Klein, sunt 2294 preoți uniți și numai 458 neuniți. Într'aceea, protopopul Vasilieviți dela Brașov călători în 1736 la Carlovăț, iar la 1743 în Rusia, solicitând interverție în favoarea ortodocsiei ardelene. La 1744 veni în Ardeal călugărul Visarion trimis de patriarhul sârbesc și turbură satele românești dela Dobra până la Sibiu, unde fu deținut. „Rezultatul călătoriei lui a sdruncinat mult Unirea, iar pentru credința și biserica ortodoxă drumul dela Dobra până la Sibiu a fost ca o adevărată cale de triumf“ ³⁾. Il și laudă preotul calvinian P. Bod în Istoria sa ⁴⁾.

Au mai mers în Rusia: protopopul Nicolae Pop din Balomir, (1748), călugărul Nicodim dela Făgăraș și Popa Ioan din Aciliu (1750), cari se prezintă acolo ca delegații Românilor, obținând ajutoare în bani și intervenția diplomatică urmată în 1760 a țarevnei Elisaveta, care punea în vedere Austriei strămtorate de răsboaie că dacă nu se pacifică populația ortodoxă, nu se va înoi tratatul de alianță. Pe atunci își săvârșise trista operă de răsvrătire a poporului călugărul Sofronie, omul de încredere al mitropolitului sârbesc din Carlovăț. Acțiunea acestuia a adus mai mare dezastru Unirei.

¹⁾ GYÁRFÁS, Bethlen Miklos pp. 193—205.

²⁾ GRAMA, Ist. Bis. rom. unite. Blaș 1884. pp. 101--2.

³⁾ Lupaș o. c. p. 118.

⁴⁾ Brevis historia Valachorum Transilvaniam incolentium, cf. Lupaș l. c.

Deci: la 1700 unindu-se toți Români, Unirea în Ardeal nu a avut ce arunca în brațele Sârbilor; dacă ortodoxia renăscută mai târziu a ajuns sub administrare sârbească, o privește. Era și mai rău dacă nu se făcea Unirea!

Românii din Biharia ajunsese deja la 1695 sub ierarhia sârbească, încă înainte de Unirea cu Roma¹⁾.

La Arad, Timișoara, Vârșeț, erau tot episcopi sârbi pe vremea Unirei. Prin urmare nici nu este nici o bază de proces la adresa Unirei. Dimpotrivă, aceasta se poate plânge că — ceea ce pe frații ortodocși îi umple de atâta recunoștință față de acești dușmani ai neamului — episcopii sârbi, pe lângă stricăciunile ce le-au adus în Ardeal, au paralizat efectiv mișcările de unire în Crișana și Banat. Dar să vedem mai deaproape chestiunea:

3. Români și Sârbi

Poporul sârbesc a venit în vechea Ungarie în număr mai mare la 1690 sub conducerea patriarhului dela Ipek Arsenie Cernovici, în număr de 30,000. Ei au fost trecuți peste Sava ca să fie înarmați și să treacă înapoi pentru a lupta în contra Turcilor sub comanda austriacă²⁾. Dar ajunși odată aici nu s'au reîntors în vechea patrie, ci s'au așezat în partea de sud a țării (Banat, Bacica, Baranea), ca popor de coloniști, cu drepturi distincte. La 1737 s'a făcut o altă imigrare sub patriarhul Arsenie Șakabent. Ei și-au regulat definitiv drepturile prin „Benignum rescriptum declaratorium illyricae nationis“ d. 16 Iulie 1779, care la 1782 s'a completat prin „sistema consistorială“.

Foarte exigenți cum erau, mitropoliții sârbi și-au impus numai decât supremația asupra întregii ortodoxii din Ungaria, trecând mai târziu și titlul patriarhului de Ipek la Carlovăț, unde s'au așezat definitiv acești mitropoliți. Inzadar le explica lor Collonici, că aici singur împăratul are drept să numească episcopi, la 1695 patriarhul Cernovici rânduse deja șeasa episcopi sârbi: la Timișoara, Vârșeț, Oradea-Agria, Buda-Alba Regală și la Carlstadt-Zrinopol³⁾.

Astfel au ajuns și Români din Banat Crișana, încă înainte de Unirea cu Roma, sub ierarhia sârbească, și dacă nu se făcea Unirea, de bună seamă se îngloba în această ierarhie și Transilvania, cum s'a înglobat episcopia Râmnicului-Noului Severin pe

¹⁾ PUȘCARIU, *Metropolia Rom. ort.* Sibiu, 1900 p. 20.

²⁾ KARÁCSONY, *Magyarország Egyháztörténete*, N. Várad 1906, p. 210.

³⁾ O. c. p. 211.

timpul stăpânirii austriece; ba de Sârbi a ținut și Țara Bârsei și a Făgărașului, venind la 1735 chiar un episcop sârb la Brașov pentru a turbura poporul. El a pus la cale călătoriile în Rusia despre care am vorbit mai sus¹⁾.

Pe cât de binecuvântate au fost roadele Unirei noastre cu Roma, pe atât *de nefaste au fost urmările unirei ierarhice a ortodoxiei române cu aceea a Sârbilor*. Scopul Sârbilor era totala slavizare a Românilor prin Biserică. Le-au impus în serviciul divin și la școală limba sârbească; în localități curat românești, cum e Lugojul și alte puternice comune din Banat, mai sunt bătrâni cari își aduc aminte de cântările sârbești ce se făceau paralel cu cele românești²⁾, și se mai văd inscripțiile sârbești pe localurile cultului divin. Prin biserică, școală și prin căsătoriile mixte au pierit mai ales în Banatul iugoslav localități întregi, în marea sârbească. Se știe că erau Români și biserică românească la Chichinda mare, Becicherecul mare, azi nici urmă de ele; în schimb sunt sârbi cu nume absolut românești ca Ardelean, Oltean etc. La 1790 sinodul dela Timișoara hotărâse deschiderea unei tipografii pentru tipărirea de cărți slavo-românești, dar mitropolitul dela Carlovăț Ștefan Stratimirovici a lăsat mort acest concluz; în schimb el a dat ordin scris ca tuturor școlarilor să li-se adaogă un „vici“ la numele familiar.

Până când la uniți mult reproșata comunitate de credință cu Ungurii nu a produs nici un fel de infiltrație ungurească în cult sau în viața poporului, aceea cu Sârbii a produs o atare slăbire a simțului de Român încât, cum arată Tincu-Velea într'o „scurtă istorie despre începutul Vârșetului și Românii lui“: episcopul Maxim Manuilovici „iarăș reintrodusesese exilata limbă românească în biserica catedrală, însă aceasta a lui vrednică de laudă faptă nu putu îndelung costa, căci pușinii Sârbi, dar și Românii prin căsătorii și alte relații cu totul sârbiți, steteră cu energie în contră, până când izbutiră a scoate cu rădăcină cu tot limba românească din biserică... Această necreștinească și nefrățească — zice Tincu-Velea — numai din ură și trufie purceasă faptă a Sârbilor și Semiromânilor vârșețeni aduse pe episcopul Manuilovici la compătimire și făcu de se deschise limbii românești capela sa residențională, unde tinărul cler românesc iea parte la slujbele dumnezești“³⁾.

¹⁾ Pușcariu o. c. p. 27.

²⁾ În catedrala ort. dela Oradea abia la 1900 a încetat cântarea praznicului la sârbători și în sârbește și grecește. N. Firu, Monografia bis. sf. Adormiri din Oradea, 1934, p. 91.

³⁾ Citat la Lupăș o. c. p. 140.

Dar în ce privește tendințele de acaparare a Banatului de către Sârbi, avem un document foarte interesant, ce nu a fost publicat încă, ci abia acum s'a primit în copie din arhivele dela Viena: un memoriu al marelui luptător bănățean *Eftimie Murgu*, memoriu scris după toată probabilitatea din închisoare unde ajunsese pe urma agitațiilor sale împotriva Sârbilor la 1842, prins fiind chiar după denunțul unui preot ortodox român, Blidariu dela Gavojdia, decorat apoi și el — ca și trădătorul lui Horea — pentru fapta sa. În acest memoriu, pe care alții vor avea să-l trateze în întregime, și ale cărui concluzii pot fi socotite ca exagerate, azi când fantoma panslavismului, din cauza debaclului rusesc, pare a se fi cam îndepărtat, — eu țin numai să menționez, că teza lui Murgu e: *Sârbii sunt o unealtă în serviciul expansiunii rusești*, care își urmează cursul peste Valahia la Dunăre și în Moesia la vale.

În primul rând Murgu arată cum administrația austriacă în lipsa unor nobili în Banat a la „nemeșii“ maghiari din Ardeal, a vândut moșiile de aici Sârbilor. La cumpărarea lor, Sârbii afirmativ ar fi fost ajutamați cu împrumuturi din fondul religios ilirico-valahic, dar cine știe cât de slab e acel fond, se gândește în mod firesc la ajutor material venit din afară.

Destul că întreg Banatul a ajuns în mâinile unor familii sârbești ca Iagodici, Ioanovici, Doctorovici, Atanasievici etc. Aceștia au ocupat și funcțiile publice, ei sunt sb'rii Banatului, înaintea cărora nimic nu e sfânt: nici Dumnezeu, nici legea, nici împăratul...

Primiți cu ospitalitate pe pământul românesc, Sârbii s'au înstăpânit pe întreg Banatul. Au pus preoți de ai lor la biserici, învățători sârbi la școale, comune românești au fost înfățișate ca sârbești. Se găsesc numai funcționari sârbi, încât crezi că ești în imperiul țarului. Poporului i-se sugerează ideea că Austriei îi persecută religia și ar fi mai bine sub domnia țarului. Dacă cineva se scoală împotriva acestei stări de lucruri, e rebel. Așa a pățit-o Moise Nicoară la Arad; Ștefan Neagoe, editorul primului calendar cu litere latine în Banat, a fost deținut. Un funcționar catolic care l-a ajutat pe acesta să scape, a trebuit să iea și el lumea în cap, lăsându-și familia. În județul Caraș mai mulți reclamați împotriva protopopului Atanasievici (un agent rus), au fost deținuți, un vrednic preot a fost otrăvit în temniță.

Chestia școlară e tratată de Ruși (așa continuă să-i numească Murgu pe Sârbi) în așa fel, că după ce din școala dela Arad a ieșit o pleiadă de învățători români și ideea de a se separa de Sârbi a prins tot mai mult, pe motivul că nu sunt fonduri de unde să se plătească directorii districtuali, au fost făcuți protopopii sârbi directori. Murind directorul Mihuța la Caransebeș, în locul lui nu a fost pus nici director nou nici protopop român, ci un administrator sârb cu numele Vollici, care de 8 ani administrează. Învățătorul Putnic dela Timișoara în urma maltratărilor suferite a murit. Preotul și învățătorul Cărciu din Comoriște, după o activitate de 40 ani, a fost destituit. Pe aceeaș cale se găsește și învățătorul Mișcu dela Lugoj din cauza că nu știe sârbește. Literele latine introduse de învățători în școale, au fost interzise. Comunele Lugojel, Tapia, Herendești, Ezeriș, au dat o reclamație că până nu li-se dă director român, ele nu mai plătesc la fondul școlar administrat de Sârbi și și mâncat de ei, mai mult ajutându-se gimnaziile din Neusatz și Carlovăț, car

fac educație pentru propaganda rusească. Această jalbă a fost trimisă lui Atanasievici, care deplasându-se la fața locului, a terorizat pe oameni să și-o revoce.

Rusia — zice Murgu — consideră Banatul ca chela operațiilor sale pentru a intra fără sgomot în Dacia și în aceeaș vreme în Austria având Serbia ca bază de operații. Comunitatea de religie a ei cu Sârbii, comunitatea etnică dintre Sârbi, Sloveni și Croați ce prin entuziasmul panslav nivelează și diferendul religios, toate acestea sunt în favoarea lor. Numai Românii din Banat formează contrast atât în privința originii cât și a gândirei lor. „*Prin comunitatea de religie i-a reușit (Rusiei) de bună vreme să-și asigure influența morală asupra sufletului românesc*“. Austria a avut neprevederea de a jertfi volniciei rusești (sârbești), toate drepturile Românilor. Episcopiile românești dela Ineu (Arad), Timișoara, au fost ocupate de Sârbi, limba românească a fost izgonită și înlocuită cu cea sârbească... Etc. (Uimează considerații politice asupra administrației ungurești din Banat, iar în partea a 2-a se ocupă de graniță¹⁾).

DR. NICOLAE BRÎNZEU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ În rechizitoriul asupra lui Murgu făcut de pretorul militar la Pesta în 22 Sept. 1850 (primit tot acum din arhivele vieneze) se face referire la acest memoriu, ca la ceva ce te pune în îndoială cu privire la mîntea sănătoasă a lui Murgu.

CUM SE SCRIE VIAȚA LUI ISUS IN LEGĂTURA CU NOUA CARTE A LUI FR. MAURIAC *)

Vieți de a lui Isus sunt destule. Puține sunt însă de ceva valoare deosebită, și bune pentru multă lume. Unele sunt prea vaste; altele sunt scrise prea teoretic, prea sec; unele te exasperează cu meticolosiții de amănunte filologice-cronologice-topografice; altele iarăși se pierd în poezie, ori cad în greșala contrară, sunt adecă prozaice de tot.

Faptul însă devine de înțeles dacă ne gândim că aici e vorba de a prinde în linii pregnante și luminoase portretul, — mai mult: sufletul, — unei persoane ce iasă din omeneșc, întruchipând dumnezeirea în tipare pământești. Cel ce scrie viața lui Isus ia asupra-și angajamentul de a prezenta „la plus frémissante des grandes figures de l'Historie et, entre tous les caractères qu'elle nous propose, le moins logique parce qu'il est le plus vivant“. Ceeace, evident, e o încercare redutabilă chiar și pentru forțe dintre cele mai respectabile. Cel mai mare geniu artistic poate străbate doar numai până la limitele naturii omenești, — câmp foarte vast, cu suișuri pe cari s'au putut ridica numai cei aleși și cu prăpăstii în cari n'au putut privi decât cei unși cu mirul artei.

Isus Hristos este persoana în fața căreia mintea artistului stă în perplexitate, fiindcă în esența sa n'are asemănare pe pământ (și totuși are); n'are asemănare în cer și totuși este una cu Tatăl. În Isus se găsesc unite, într'o unitate de mintea omenească neînțeleasă, două naturi: divină și umană, într'aceeași persoană dumnezească. Este Isus Om? — Da, este și om; însă este și Dumnezeu adevărat. Aci artistul stă în față cu două naturi într'o persoană. Natura omenească a lui Isus, deși inseparabil unită cu natura divină, își are istoria sa pământească binecunoscută, așa încât a înfățișa numai pe omul Isus este de o ușurință obicinuită. Din pricina acestei aparente ușurințe mulți ne-

*) FR. MAURIAC: *Vie de Jésus*. (Flammarion). Paris. 1936.

chemați au scris viața lui Isus. Cunoaștem o sumedenie de astfel de vieți. Amintim numai pe cele mai detestabile: *E. Renan, Loisy și E. Ludwig*. Însă aceste nu sunt viețile lui Isus, pentru că din ele nu apare decât Omul; ori, dacă din Hristos nu se vede și Dumnezeu, atunci, citind aceste cărți — chiar dacă sunt scrise cu real talent — îți zici închizând cartea: Păcat că acesta nu-i Isus Hristos.

Toți istoricii lui Isus, cari au procedat în acest fel, au comis înafară de impietate și crimă artistică.

Au fost și de aceia cari au lăsat întregi amândouă naturile și nici n'au cercat să le separe, însă au căzut în alt neajuns, după cum au fost teologi ori laici. Cei dintâi, schițând portretul Omului Isus au riscat să-l anihileze în străfulgerarea Persoanei a doua divine¹⁾. Aci avem mai mult pe Dumnezeu, pe care îl putem pricepe și apropia așa de cu greu de mintea noastră. E prea departe de noi. Ori, din Evanghelii, noi cunoaștem un Isus Hristos, care a fost vecinic aproape de priceperea și inima noastră omenească. Un Hristos blând, milos, iertător, care se amestecă între păcătoșii și nenorociții acestei lumi; noi așa-l vrem pe Isus. Dar în aceeași vreme nu ne gândim câtuși de puțin, să nu fie și Dumnezeu mare, atotputernic și drept.

Laicii au căzut în greșala opusă, înfățișând pe Isus mai cu seamă sub aspectul său omenesc, diminuând natura divină.

Ca să poată cineva scrie adevărata viață a lui Isus ar trebui să fie un mare artist și în aceeași vreme tot pe atât de mare Sfânt; să cunoască viața omenească cât se poate de profund și în aceeași vreme în el să circule din abundență viața divină. Omul perfect sub acest raport e omul cel mai asemănător cu Hristos; numai acela ne-ar putea da în operă de artă pe Hristos „*deplin Dumnezeu și om deplin; îndoit în fire, iar nu în fețe*“. Lipsind una din aceste condiții, lipsește una din cele două naturi; iar artistul nu-și cunoaște eroul și necunoscându-l, nu-i poate trăi viața; și, dacă e străin de viața lui, lucrarea miroase mai mult a meșteșug decât a artă.

Fără îndoială, s'au găsit multe condee cari au întrunit în sine o remarcabilă erudiție și o profundă cunoștință mistică. Dela el ne-au rămas Vieți de ale lui Isus admirabile.

¹⁾ *Fr. Mauriac*, op. cit. prefață.

Așa putem aminti între cele mai însemnate, pe a lui *Didon, Lagrange, Grandmaison, Lebreton, Pinard de Laboullaye* și *Huby*. Dar operele lor nu odată se pierd în analize prea minuțioase, viața din ele este prea supusă calculului, prea stoarsă de energie și aduce prea tare a laborator de psihologie experimentală. Aceste opere sunt analitice; pe când viața are marca sintezei dinamice. Ea, când este prea strecurată, riscă să se piardă. Omul fără multă pregătire filozofică și teologică nu poate cunoaște pe Isus din ele, atât sunt de încărcate de povara științismului.

„*Viața lui Isus*“ scrisă de *G. Papini* este unică în felul ei. E o operă îndrăzneată, plină de avânt și cu profundă rezonanță. Are expresiunea tare — uneori chiar nepotrivită subiectului — și deși își propune a picta adevărata viață a lui Isus, abia ici și colea îl putem zări în adevărata lui lumină. Cartea este scrisă în baza isvoarelor autentice ale Evangheliei; dar din pricina comentariilor ce face vorbelor și faptelor lui Isus și din pricina sensului ce le atribue, mai curând ne apare din lucrare *Papini*, decât Isus. Ceeace scârțează din incontestabila ei valoare este „papinismul“ prea pronunțat. Evident: omul nu poate să nu fie ceeace este; el este stilul; însă când vrei să faci portrete, chiar dacă ți-se recunoaște mâna și penelul, nu-i iertat să te pictezi pe tine însuși totdeauna.

G. Papini și-a dat seama de acest lucru atunci când s'a apucat să prezinte pe: „*Dante viu*“. În prolegomenele acestei cărți expune cu multă dreptate și competență condițiile prealabile după cari pot lua naștere opere de acest fel. Și anume: Scriitorul numai atunci va putea prezenta o persoană vie, când îi va fi succes să o înțeleagă; iar înțelegerea adevărată se întemeiază în baza corespondențelor și afinităților sufletești dintre erou și artist. Pe *Dante* nu-l poate înțelege decât un catolic, un artist și un Florentin¹⁾. „*Pour comprendre pleinement Dante il faut un catholique, un artiste et un Florentin*“. Lucrul ni se pare perfect adevărat. Pentrucă Florența veacului al douezecilea încă și astăzi are un colorit specific care scapă străinului; pentrucă poetul este o ființă a cărui suflet și geniu nu pot fi înțelese

¹⁾ *G. PAPINI: Dante Vivant, (Bernard Grasset). Paris, 1924, p. 13.*

decât de un poet; și trebuie să fii catolic „pentru că acesta este unul care simte încă adevărat și viu, ceea ce Dante simțea și credea“¹⁾).

Dar dacă aceasta e adevărat cu privire la Dante, mi se pare că e adevărat și cu cel ce se încumetă să scrie Viața lui Isus. El încă trebuie să fie artist adevărat, fiindcă numai ei sunt creatori; apoi trebuie să fie creștin adeseori adăpat la izvoarele vieții supranaturale.

Rezumând cele spuse până aci, zicem: Istoricul vieții lui Isus va scrie operă de artă adevărată și vie numai dacă va cunoaște bine viața omenească și viața divină; dacă se va putea debarasa puțin de el însuși, punând pururea în față pe Hristos așa cum îl cunoaștem din Evanghelie, lăsându-se pe sine în umbră. *Creștin adevărat, artist adevărat și umilit cu adevărat.* Calități întrunite în chip norocos de opera: Viața lui Isus, și de autorul ei, marele și fecundul romancier francez *François Mauriac*. El și-a dat perfect seama de greutatea mare de a scrie viața lui Isus și odată ce s'a apucat să facă acest lucru, apoi s'a achitat strălucit. Neliniștea și-o mărturisește cu mult curaj în prefața cărții. Nu-i lipsește un profund sentiment de umilință și nedemnitate, fiindcă „une Vie de Jésus, il faudrait l'écrire à genoux, dans un sentiment d'indignité propre à nous faire tomber la plume de mains. Cet ouvrage - là, un pécheur devrait rougir d'avoir eu le front de l'achever“²⁾).

Isus Hristos, om și Dumnezeu adevărat în aceeași persoană; urât și adorat, temut de cei mari și iubit de cei mici, „neînțeles de unii, ca și de alții; iată obiectul picturii mele, portretul căruia am avut imprudența să-i încerc schița“. Acesta este subiectul cărții.

Cum a procedat? Isus nu poate fi cunoscut decât din vorbele și faptele ce ne-au rămas dela El; însă acestea numai atunci vor putea face să apară în dosul lor Hristos viu, dacă se va lua una câte una, se vor curăți de rugina vremii, de această zgură întreținută de obișnuință; se vor desface scutecele comentariilor alinătoare, cari s'au adunat vreme de o mie nouă sute de ani³⁾).

¹⁾ *IDEM, ibidem.*

²⁾ *Fr. Mauriac: Vie de Jésus, p. VIII.*

³⁾ *Idem, t. a. p. X.*

Scopul cărții este de a da puțină cetitorului, ca să înțrevadă ce însemnătate au vorbele celor trimiși să prindă pe Isus: „Niciodată om n'a vorbit ca acesta“.

„Viața lui Isus este vie și reală, sobră și demnă; nu e învăluită în scăpărări artificiale de stil și nici în roba savantă a exegetului. Se desfășoară progresiv, în liniile marcate de martorii oculari și de fapte. Viață de muncă aspră și de contemplație în târgușorul necunoscut al Nazaretului. Trăiește în mijlocul unei lumi din care o singură persoană îi cunoaște taina lui, pentru că era și a Ei; ea însă o păstrează cu multă sfințenie în sufletul ei. Este sf. Fecioară, care în nopțile lungi își reamintește atât vestea cea bună a îngerului, cât și prorocia dureroasă a dreptului Simion.

Cursul acestei vieți crește din ce în ce. În jurul lui se grupează cei doisprezece prieteni — douăsprezece concepții, douăsprezece lumi deosebite — cari, afară de una, se vor contopi în una și aceeași inimă și suflet, prin acțiunea iubirii divine. Însă chiar lucrarea premergătoare se isbește de stânca de granit a libertății de voință a omului. Se recere un efort supraomenesc ca ea să fie câștigată în mod liber cauzei înalte, pentru care Isus a luat asupra sa firea omească.

Doisprezece pescari în frunte cu Conducătorul lor, la aparență egal cu unul dintre ei, cutreeră orașele, satele și cătunele unei țări subjugate de Romani, scoborînd învățătura cerească la priceperea celor neînvățați, prin arta fără seamăn a parabolei, și ascunzînd-o din fața moliilor rume-gătoare de răstămăciri. Isus demască fariseismul și păcătoșenia fardată; însă acopere și iartă pe cei ce-și recunosc decăderea și se căiesc pentru ea.

Enigmatic chiar pentru Apostoli când își relevă viața comună cu a Tatălui; dar pe deplin înțeles când în fața lor apare din Dumnezeu omul cu viața lui. Deconcertant pentru logica rece omenească, după cum și este viața adevărată¹⁾; căci dacă viața noastră, a muritorilor de rând, apare de multe ori illogică, cum nu va apare cea mai complexă viață astfel ochiului muritor? Viața divină-umană se desfășoară după legile logicei dumnezeiești, după care sunt culmi ale logice poate chiar antinomiile gândirii omenești.

¹⁾ *Les Nouvelles Litteraires*, 21, 3, 1936 (Les livres catholiques).

Cartea culminează în desnodământul tragic de pe Calvar și în timpul final al învierii din morți, unde Mauriac se dovedește deplin artist și deplin catolic — precum de fapt și este.

Ceeace caracterizează în mod esențial „Viața lui Isus“ și ceeace ținem să relevăm în chip special, este finețea cu care știe să prezinte Mauriac, din psihologia lui Isus, ceeace este divin și ce este uman, fără să cadă în prăpastia de a le separa. Freamătul de o clipită a naturii omenești, care se înfioară în fața durerii, sfârșește în pacea și armonia ce provine din unirea cu natura divină. Ni se pare chiar piatra de încercare a lui Mauriac.

Portretul psihologic a lui Isus desprins din cadrul cărții lui Mauriac are o trăsătură scumpă nouă tuturor: dragostea sa deosebită față de păcătoși. „Cât de tare iubește Mauriac pe acest Hristos care ține gata iertarea pentru sufletele păcătoase, cari împânzesc opera lui de romancier, pentru că problema răului l-a chinuit totdeauna. Se simte pretutindenea mirarea unui suflet, care a găsit mai mult decât a cutezat să-și închipuie, soluția teribilei probleme: o singură licărire de dragoste și o întregă viață criminală ștearsă“¹⁾.

Cartea lui Mauriac este expresiunea cea mai aleasă a sentimentului de pietate ce o arată un suflet de artist catolic lui Isus.

În zilele noastre când e așa de mare seceta sufletească, când lumea laică se interesează așa de puțin de izvorul vieții care curge din Inima lui Isus, cartea lui Fr. Mauriac cade ca o rouă cerească peste solul crepat și ars de soare al sufletelor noastre. Și e cu atât mai îmbucurătoare apariția ei, cu cât „Viața lui Isus“ scrisă de un cleric n'ar putea trece pragul caselor multor intelectuali; pe când fiind scrisă de un mare romancier, membru al Academiei franceze — cel puțin din curiozitate — i-se va permite intrarea. Și cine știe? Poate că această Viață divină va împrumuta acestei clase de cetitori viață nouă.

I. MICLEA

¹⁾ *Les Nouvelles Littéraires*, No din 21. III. 1936.

EUTHANASIA

Cuvânt frumos sunător, pentru a ascunde o turpitudine morală: asta-i euthanasia. Altfel i-se mai zice și *omor din milă*. Și vrea să prindă într'o formă și pregnantă și sugestivă tentativa îndrituirii de a provoca moartea bolnavilor ce suferă de un rău incurabil și dureros, și al cărui desnodământ fatal e inevitabil.

Problema e veche. Tot atât de veche ca suferințele trupești ce n'au alinare. Și nici că li-se poate prevedea vre-una. La fel de veche e și „soluția“ eutanasiacă. Totdeauna însă a unei minorități de cinici și rătăciți cu simțurile, ori cu sensibilitatea etică atrofiată. Bătrînul înțelept grec Antisthene, greu suferind, se văieta amar-nic: „Cine mă va scăpa de durerile acestea crâncene?“. La ceea ce Diogene, cinicul, precum se spune, a și fost gata numai decât și cu sfatul și cu leacul: „Poftim: ăsta are să te scape!“ Și i-a întins un cuțit. Nici Antisthene n'a rămas însă dator cu răspunsul: „N'am zis: cine mă va scăpa de viață, ci de chinuri“. Ceeace, evident, e cu totul altceva.

Frământările pe tema „ucidării din milă“, și a vinovăției ori nevinovăției ucigașilor de acest soi, sunt la ordinea zilei și astăzi. Apusul, mai cu seamă, cunoaște o sumedenie de discuții pro și contra sub acest raport. Ba s'a mers și mai departe. În *Anglia*, bunăoară, s'a constituit, sub prezidenția lordului Moynihan, o Asociație Medicală care are drept scop principal lupta pentru legalizarea euthanasiei voluntare. Biserica anglicană din partea sa, s'a grăbit și ea să-și deie adeziunea la această mișcare prin prof. de teologie *Creed*, dela universitatea din Cambridge. La începutul lui Februarie din acest an numita asociație și-a ținut ședința inaugurală, întocmind și un *proect de lege* în sensul vederilor sale. După „British Medical Journal“ sinistrul proect (în traducerea *Universului*, 10, 2. 36) are precizări ca acestea:

„Persoanele, cari doresc să pună capăt suferințelor lor, trebuie să fie în vârstă de cel puțin 21 de ani și să fie atinse de o boală incurabilă și cu evoluția fatală. Ei trebuie să facă o declarație scrisă, prin care să ceară autorizația de a pune capăt durerilor, în prezența a doi martori din care unul trebuie să fie o personalitate oficială. Înainte de a face această declarație, bolnavul trebuie să-și pună în ordine afacerile sale, să consulte soțul sau soția, dacă bolnavul e căsătorit, ori ruda cea mai apropiată. Cererea trebuie să fie însoțită de un cer-

tificat medical, semnat de medicul curant și de un alt medic desemnat de ministrul sănătății publice. Autorizația acordată bolnavului de a se suprima trebuie să fie efecuală numai după 7 zile.

În cele trei zile dela promulgare, cea mai apropiată rudă a bolnavului are drept să facă apel în fața unei jurisdicții speciale, care verifică dacă toate condițiile au fost îndeplinite și care poate să anuleze autorizația.

În sfârșit, euthanasia trebuie să fie administrată de medicul numit pe permisul ce i-a fost liberat și în prezența unei personalități oficiale.

De remarcat că până să se ajungă aci, justiția engleză a avut prilejul să se exprime în cauză pe temeiu de cazuri concrete. Așa în 1929 judecătoria din Draguignan a achitat pe tânărul Richard Corbett care pusese capăt, cu un glonte de revolver, zilelor mamei sale suferinde de cancer. În schimb curtea cu juri din Londra a osândit la moarte pe doamna Brownhill care, înainte de a-l fi supus unei operații chirurgicale, ucisese, cu un narcotic puternic, un băiat idiot.

Fără s'o spună fățiș c'ar milita pentru euthanasie, „*Realitatea Ilustrată*“ din Capitala noastră face atmosferă ideii printr'o istorisire ce n'are lipsă de mult tâlc, publicată în suplimentul „De toate pentru toți“ (25. III. 36). Se povestește aci întâmplarea unei anumite Mildred Wildsdon, greu bolnavă de o afecțiune a creierului, ce-i paraliza treptat trupul. Copila dănsei, stenografa Muriel, o „mântuie“ de suferințe, servindu i, în prăjituri, o cantitate considerabilă de veronal. Tradusă în fața instanțelor judecătorești, Muriel își recunoaște fapta, dar dă lămurirea: „Nu puteam s'o mai văd chinându-se astfel“. Și jurații londonezi, altfel renumiți pentru asprimea lor, se înmoaie; îi înțeleg gestul și o achită.

Punctul de vedere al moralei creștine în această problemă? E cel al decalogului: *Să nu ucizi!* Viața e un dar al lui Dumnezeu și nimeni nu-l poate lua decât cel ce l'a dat. Omul, ca persoană privată, are o singură datorință: să ocrotească viața sa și a semenilor săi. Nu-i este însă lăsat lui în voie să dispună de ea după plac. Nu are dreptul să împiedece încolțirea și răsărirea vieții, precum nu-i îndreptățit să-i curme cursul nici direct, nici indirect; nici în chip brutal nici mănușat și manierat. Pe tărîmul existenței umane e călăuzitor principiul formulat deja de Mecaenas: *Vita dum superest, bene est.*

Drept că se invoacă în sprijinul omorului din milă atrocitatea suferințelor celui bolnav, dublată și de perspectiva imposibilității de a se mai vindeca, oricât ar dura boala (un chin în plus și faptul că nu poate fi prevăzută această durată). Dar se uită consecvent împrejurarea că suntem într'al douăzecilea veac de creștinism. Și în ideologia creștină durerea trebuie privită nu numai sub aspectul

ei fizic, ci și sub cel moral. Suferința omenească își are adâncă sa semnificație spirituală, și cine n'a prins această semnificație, acela n'a înțeles una din cele mai înălțătoare laturi ale sufletului omenesc. Mărturia lui *Fr. Coppée*, depusă în paginile cărții de căpătâiu a sute de mii de suferinzi, „*La Bonne Souffrance*“, va rămânea pururi o dovadă luminoasă de puterea transfiguratoare a durerii suportată cu superioară, creștinească înțelegere.

Pentru că, ori cât de paradoxal ar părea, dar e fapt că suferința își are binefacerile sale. Agiologia creștină cunoaște atâtea pilde convingătoare, câți eroi ai virtuții preamăresc răvașele ei. Ba, sub raportul aprecierii însemnătății etice a durerii, antichitatea păgână arată și ea, între alții, prin *Plinius cel Tânăr*, o înțelegere soră cu concepția evanghelică. „Suntem mai buni când suntem bolnavi“, serie acest bărbat de adevărat bun simț roman. „Căci unde e bolnavul pe care să-l mai ispitească sgârčenja ori plăcerile josnice? În starea aceasta omul nu mai e robul iubirii trupești; nu mai aspiră la onoruri; disprețuește bogățiile, și, știindu-se aproape de sfârșit, se mulțumește cu puținul ce are. Mai 'nainte ne credeam zei; acum ne aducem aminte că suntem oameni; s'a gătat cu invidia; nu-i ridicat nime 'n slăvi, dar nici nu-i luat peste picior nimeni; un singur gând îi paște pe cei ce sufăr: gândul unei vieți plăcute, așezate, nevinovate și fericite“. — Câte vorbe atâtea lumini ce pot fi aprinse și în templul doctrinei creștine. Și trebuie sc aprinse ca să le vadă și neopăgânii noștri. Cari nu mai respectă nici taina morții.

Deși taina aceasta mare este. Și toți câți au credință, se poartă cu venerație față de zilele și ceasurile cari premerg desnodământul final. Nu-l tulbură, nici nu-l accelerează. Pentru că au conștiința marei bătălii ce se dă atunci pentru iminente biruințe ori înfringeri cu prelungiri în veșnicie, pentru veci de veci. „Dar — cum se întreabă cineva în *Osservatore Romano* (13. 2. 36), — ce știm noi (în amănunte) ce se petrece într'un suflet la apropierea morții? Chiar și dacă un bolnav e în condiții disperate, cu conștiința întunecată și deadreptul sub apăsarea sfârșitului, putem noi afirma că nici o scânteie de adevăr n'ar luci în acea minte, fie și numai pe câteva clipite? Nu e, de multe ori, suferința ultimelor zile topitoarea de justificare din care sufletul se avântă spre hotare nici când atinse pân'atunci în anevoiosul său urcuș spre Dumnezeu? De câte ori n'au rămas preoții și medicii, cari au asistat la atâtea agonii, cu impresia că, la dreptul vorbind, sufletul muribundului numai în ultimele momente s'a deschis lui Dumnezeu, pentru a primi întărire, iertare și făgăduința premiului? Cine ar îndrăzni; cine ar

putea să se interpună între Dumnezeu și om; între Ziditor și zidirea Sa, în aceste momente solemne, cari încheie o viață întregă? Ce știm noi despre însemnătatea celor din urmă clipite, a celor din urmă suspine, pentru sufletul celui ce se stinge? Nu se poate oare să atârne de ele veșnica-i mântuire?”

Considerații ca acestea impun respect în fața oricărei vieți în cumpănă. Și astâmpără păgânescul zel al protagoniștilor euthanasiei. Dacă, peste tot, aceștia mai cred în nemurire și în acte meritorii pentru viața de veci.

Dar și abstrăgând dela orice considerente teologice, laturea tehnică-medicală a chestiei — ca să mă exprim așa, — ridică o serie de baricade în fața năvalei euthanasiste.

Fruntașii acestei mișcări cer adecă atâta pentru legitimarea procedurii susținute de ei: doi medici să certifice că bolnavul suferă de o boală incurabilă, mortală, și dureroasă. Și atunci pacientul să poată fi „mântuit” de dureri în modul menționat. Decât: ce temei se poate pune pe un atare certificat când e vorba să se pună capăt unei *vieți omenești* în urma diagnosticului fixat de el?

Nu un teolog, ci un medic: *Dr. P. Voivenel*, într'o lucrare recentă: „Le medecin devant la mort”, își lămurește amicul Campagnou: „Eu nu cred pierdut un bolnav decât când i-a înverzit burta (de descompunere); cu această încăpăținare a mea în fața imposibilului pot crede c'am mântuit bolnavi, cari altfel sigur ar fi luat-o pe apele Sâmbetelor”. Același, tot acolo, mai dând și precizarea aceasta: „Pe socoteala mea proprie am spus nevasti-mi: Când voi fi în doaga morții, de-ți va intima colegul meu doctor curant c'o să te părăsesc pela 18'45, tu să-l rogi să mă scape până la ora 19. Mai ști: poate că pela 18'45, din pur spirit de contradicție, o să încep să mă întremez, în ciuda legii științifice”.

S'ar părea că *Dr. P. Voivenel* e din cale afară sceptic în ce privește soliditatea științei doftoricești. Și totuși nu e așa. Sunt cu duiumul cazurile când s'au spus inapelabile verdicte de moarte, pentruca „osândiții” să se înzdrăvenească și să trăiască după aceea mult și bine pe pământ. Cronicele tuturor sanatoriilor și spitalelor sunt bogate în ciudățenii de acestea.

Lucrul e firesc: factorii producători de moarte scapă adesea și celor mai minuțioase investigații medicale, și până și cele mai precise unelte pot da greș. Așa că pronosticurile doftoricești nu-s investite totdeauna cu darul infalibilității. Și prin urmare: a se mai slăbi cu sentințele definitive asupra vieții și morții cuiva. Și cu atât mai puțin să se forțeze legi votate de parlamente într'o materie de gingășia și gravitatea scoaterii din viață a unui sau

altui bolnav. Când datorința muritorilor este să-și prelungească, pe cât se poate, ființarea în această vale a plângerilor în care se făuresc, — între lacrimi și suferințe — cununile măririi veșnice.

Și mai ales medicilor le încumbă această datorință. „Toți medicii, — scrie *Maeterlinck* în capodopera sa „Moartea“, — să-și socotiască drept cea dintâiu datorință a lor aceea de a prelungi, până unde numai e cu putință, convulsiunile cele mai atroce ale agoniei celei mai desnădăjduite. Cine, dintre câți au stat lângă căpătâiul unui muribund, n'a voit, și de douăzeci de ori, să îngenunche lângă patul lor, să le implore grația? Ei sunt covârșiți de o atare siguritate, și datorința căreia i-se supun le lasă atât de puțin răgaz pentru îndoială, încât pietatea și rațiunea, scăldate în lacrimi, își reprimă revolta și se dau îndărăpt în fața unei legi pe care toți o recunosc și o venerază ca pe cea mai înaltă lege a conștiinței omenеști“. — Cu excepția euthanasistilor.

Impotriva cărora însă s'au ridicat glasuri de protest chiar din rândurile medicilor. Menționatul *bill* al Asociației engleze pentru legalizarea euthanasiei a trezit indignarea medicilor catolici francezi din Societatea Sf. Luca, Sf. Cosma și Sf. Damian, cari au și trimis, încă la începutul lui Februarie c., o scrisoare de orientare tuturor societăților naționale de medici catolici, cerându-le totodată să se solidarizeze cu toții și să apere, în comun și public, marile principii cari constituie însași temelia vieții lor profesionale.

Medicii și moralisții catolici sunt deci de perfect acord întru a osândi, principial, uciderea camuflată, botezată eufemistic euthanasie. Cătu-i pentru amănunte *Noldin* (De principiis²² 349) precizează celea ce urmează:

a) „Evident că, dacă-i vorba de o așa doză de morfină cât, relativ la forțele muribundului, să-i provoace moartea, avem de a face cu uciderea directă pe care nici muribundului nu-i este îngăduit s'o pretindă, nici medicului s'o săvârșiască, nici preotului s'o permită.

b) Dacă-i vorba de o doză atât de neînsemnată, încât să nu aibă alt efect decât acela de a alina durerile, și fără să-l lipsească pe cel bolnav de uzul rațiunii decât doar pe-un răstimp foarte scurt, de sine se înțelege că-i iertat.

c) Dacă-i vorba de așa o doză de morfină cât să-l lipsească pe muribund până la moarte de uzul rațiunii, nu-i permis să i-se servească muribundului exclusiv pentru scărițarea durerilor agoniei, căci ar fi o scurtare a vieții spirituale, carea nu-i îngăduită. Durerile agoniei nu sunt titlu de ajuns pentru a permite așa ceva, cu atât mai vârtos că în timpul agoniei durerile scad dela sine.

Și intru cât respectivul n'ar fi destul de bine dispus pentru o moarte bună, ar fi lipsit prin aceea și de puțința pocăinții. Prin urmare preotul caută să-i fie potrivnic pe toată linia.

d) Insfârșit, de cumva-i vorba de ceva suferințe speciale, înafară de cele ale agoniei, și e în cauză o persoană bine pregătită pentru a muri creștinește, se pare că subsistă motiv îndesulător pentru a se permite scurtarea vieții raționale, mai ales dacă muribundul altfel ar fi în primejdia de a cădea în păcat. Ori cel puțin preotul nu va trebui să se împotrivescă pozitiv. La nici o întâmplare însă nu se va purcede fără consimțământul muribundului“.

La aceste precizări ale vestitului moralist catolic german nu mai e de lipsă să se adaugă altele. Spun destul ca să se înțeleagă tot ceea ce e necesar pentru cazurile de natura celor avute în vedere. Ba aruncă lumină și într'o altă problemă în legătură, prin contrast, cu omorul din milă: prelungirea, pe cale de cură medicală, a vieții unui greu bolnav, socotit incurabil. Părerii s'au spus, pro și contra, și în această cauză, mai ales în urma experimentărilor isbutite ale medicului neamț *Wagner Jauregg* (premiant al premiului Nobel) de a vindeca paralizia progresivă prin inoculare de malarie. Căci s'a zis așa: e absolut inutil să se prelungiască viața unui pacient declarat incurabil, dacă nu este siguritatea unei vindecări definitive: nu-i folosește bolnavului însuși, pentrucă-l îndepărtează de unica scăpare de suferințele sale, de moarte, și mai e și o împovărare inutilă a doctorilor și a bilanțului ospitalicesc.

Fără să intrăm în alte amănunte, atinse în treacăt de *Valentin Martelli* într'un succint articolaș apărut deunăzi în „*Osservatore Romano*“ (15. V. 36), aici reținem doar constatarea că bolnavii tratați, după sistemul W. Jauregg, la aparență fără nici un rezultat, s'a întâmplat să se însănătoșeze cu ani mai târziu, putând să părăsiască balamucul deplin refăcuți. Și mai reamintim cuvântul lui Mecaenas: *Vita dum superest, bene est.*

DUMITRU NEDA

UN SINOD DIECEZAN NECUNOSCUȚ, DE SUB REDNIK

Din timpul Episcopului Atanasie Rednik (1765—1772), este cunoscut un singur Sinod diecezan, cel ținut în Blaj cu ocazia instalării¹⁾. Inseși actele sinodului nu au fost publicate. Clain publică un mic rezumat²⁾, și după el Bunea³⁾. În actele sinodale date la iveală de Ioan M. Moldovanu⁴⁾, nu se publică nici atâta. De fapt, Moldovanu le-a cunoscut, însă mult mai târziu, după cum se poate trage concluzia din cele de mai jos. Un „protocol”, ce se păstrează între manuscrisele Bibliotecii centrale arhiepiscopale, având pe călcăiu inscripția: „1767—1772. Varia”, în caietul al doilea, pe pag. 8 și 9 nenumerate, publică un cercular episcopesc, dat în traducere latinească după o tipăritură făcută în Tipografia Seminarului la 12 Octomvrie 1765. Această cerculară pare că este însuși sinodul dela instalare, căci vorbește la început de adunare și face rândulala Consistorului episcopesc, lucru stabilit îndată cu prilejul instalării⁵⁾.

În protocolul, de care am pomenit, mai sunt legate, una după alta, diferite caiete cu acte intrate la Vlădicie, ori ieșite dela ea. Caietul al doilea conține un prețios izvor de drept canonic. Documentul n'are titlu, și chiar fraza primă n'are subiect, nici predicat, începând în felul acesta: „concordia et S. Unione sermo”. Documentul e împărțit în patru paragrafi, sau capitole, și fiecare paragraf cuprinde mai multe puncte. La paragraful întâiu îi lipsește inscripția, atât a paragrafului, cât și a punctului prim; nici chiar titlul, ce-l au toate celelalte capitole, nu-l avem. Nu se spune nici unde, când și în ce împrejurări s'au legiferat chestiunile din document: Toate acestea au fost scrise pe altă hârtie, care s'a pierdut mai înainte de ce s'ar fi legat caietele într'un singur volum.

¹⁾ *Istoria bisericească alui SAMUIL CLAIN* publicată în *Acte și fragmente latine românești pentru istoria bisericii române mai ales unite* editate și anotate de TIM. CIPARIU, Blaj 1855, p. 119 urm.; Dr. AUGUSTIN BUNEA, *Istoria scurtă a Bisericii române unite cu Roma, în Șematismul arhiepiscopalean pe anul jubilar 1900*, p. 32.

²⁾ La CIPARIU, Op. cit., p. 120.

³⁾ Op. cit. și loc cit.

⁴⁾ *Acte sinodale ale bisericii române de Alba Iulia și Făgăraș*, t. I, Blaj 1869; t. II, Blaj 1872.

⁵⁾ Vezi CIPARIU și BUNEA, Op. și loc. citat.

Pe păretele volumului este o indicație clară pentru cuprinsul caietului nostru: „Acta synodi Generalis de anno 1767, item alia usque 14^{am} Martii 1769^a“. Pe marginea foii prime o altă mână a scris: „1767 acta Synodi Gralis“. Intre foi este pusă o hârtie de reclamă a unei loterii din Pesta, care avea să se tragă la 25 Aprilie 1914. Pe dosul acestei reclame se poate citi scrisul lui Ioan M. Moldovan, așa cum scria la sfârșitul vieții, cu *ă* și fără *u* final:

Sinod diecesan 1767 sub Rednik
icóna, care a lăcrămat
corpul lui P. P. Aron neintlepenit
etc.

Aceste mărturii ne garantează autenticitatea documentului.

Data de 1767 încă o putem accepta de bună, căci în însuși documentul, în § 4, punctul 5 se pomenește un document din *Ianuarie* 1767, iar adnexa B., documentul prepozitului din Alba Iulia, poartă data de 8 Februarie 1767; deci anterior nu poate fi sinodul. Până cât a trăit Rednik, mănăstirea, adecă vechiul locaș al liceului de băieți, a fost reparat¹⁾, așa cum se cere în paragraful și punctul de mai sus. Legătura volumului este identică cu a altor registre din Arhiva metropolitană. Il va fi scos Moldovanu ca să-l studieze, și moartea l'a găsit între hârtiile lui. Mâna care a scris data de pe marginea foii, a fost a unui funcționar, ce cunoștea lucrurile.

Acest document este o mărturie frumoasă despre râvna Episcopului pentru întărirea credinței, pentru cultura preoților și a clericilor și pentru grija de turma încredințată. Asigurarea drepturilor cuvenite bisericii este preocuparea lui de ordin arhipăstoresc, asupra căreia insistă cu atâta putere.

După ce lipsește deja ceva din document, și chiar foaia primă are o parte sfârticată, iar unele litere se citesc foarte cu greu, am crezut, că e bine să-l scap de pierire. De aceea îl dau atât în original, cât și în traducere.

[§ 1.]

[1.] ... cuvântare despre buna înțelegere și Sfânta Unire, pentru progresul și întărirea căreia, în conformitate cu drepturile și rânduielile Bisericii Orientale (Vezi „Despre slujitorii bisericești“, în Euhologiu aprobat de Papa Benedict al XIV-lea, și tot acolo la P...), pe temeiul cărora se știe că a fost înflințată această dieceză (Inocențiu XI, la 17 Maiu 1721; Carol VI, la 1 August 1738), se numesc

... De concordia et S. Unione sermo; pro cujus incremento, et stabilimento secundum orientalis Ecclesiae jura, et ordinationes: (in Eucologio a Benedicto XIV Pontifice approbato de officialibus Ecclesiae, et apud P. [ruptă foaia] ibidem): juxta quas hic Eppatus fundatus esse dignoscitur (:Innocentius XI. 172.1. 16 Kalen-

¹⁾ BUNEA, Op. cit., p. 33.

și se rânduiesc cinci consistoriali stabili, cari când prezidează Vicarul, în absența Episcopului, să asculte chestiunile celor mulți, cari vin [la Consistor], să le îndrume și să hotărască fiecăruia ce este cu dreptul. Se publică aici, și se poruncește să fie observate în bună rânduială celece a binevoit prea grațios Majestatea Sa Apostolică să le încredințeze spre executare Episcopului în anul 1765, când acesta s'a întors la reședință.

2. Mănăstirea de fundațiune regală din Blaj, pe încetul, începe să se reformeze în sensul așezării ei; părinții, cari provoacă în ea neînțelegerile, după grațioasa poruncă a Majestății Sale Apostolice, se separă unii de alții; iar ieromonahii, cari rămân în ea, ca supuși Episcopului, încep, pe încetul, să se conformeze după rânduiala neprihănită și integrală a Sfântului Vasile cel Mare.

3. Dintre călugări se delegeă unul, ca învățător al Sfintei Uniri, care să o propună și să o explice în public, în fiecare duminică, din cărțile Bisericii Orientale, lucru, care a fost început sub Episcopul adormit în Domnul, și s'a continuat fără întrerupere.

4. În districtul Sibiului se trimite Superiorul Mănăstirii Regale ca să învețe poporul și să-l întărească în Sfânta Unire și în alte lucruri, ce trebuie să le știe.

5. Unui cucernic Consilier al Majestății Sale Apostolice, dintre cei mari, i-se trimite mai multe icoașe pictate după ritul Bisericii Orientale, pe cari dânsul, în râvna ce o are pentru mărirea lui Dumnezeu și față de Sfânta Unire, a promis să le sculpteze și să le tipărească, ca apoi, din donațiile lui, să se poată propune și explica

das Junii, Carolus VI 1738 1ma Augusti:) nominantur et constituuntur quinque continui Consistoriales, qui Vicario in absentia Eppi praesidente, accedentium, qui frequentissimi sunt, causas audiant, eos dirigant, et justum cuique decernant. Publicantur hic, et in suo cuique ordine, observanda edicuntur ea, quae in bonum huius Ecclesiae Mattas Aplica anno 1765 Eppo ubi ad Ecclesiam suam redierit, exequenda benignissime comiserat.

2do. Monasterium Balasfalvense Regiae foundationis ad Instituti tenorem sensim reformari incipit, Patres dissensionem in eo promotores juxta benignum Mattis Aplcae mandatum ab invicem separantur, remanentes vero Hieromonachi ad puritatem, et integritatem instituti S. Basilij M. uti Eppales, se sensim conformare incipiunt.

3to. Deputatur ex Religiosis S. Unionis Doctor seu Magister, qui eandem singulis Dominicis ex libris orientalis Ecclesiae publice tradat, et exponat, quod sub pie defuncto inceptum, accurateque semper servatum fuit.

4to. Emittitur ad Districtum Cibiniensem pro docendo, et confirmando hoc populo in S. Unione aliisque scitu necessariis Regij Monasterii Praepositus.

5to. Mittuntur Viennam pio cuidam ex Magnis Mattis Aplcae Consiliario plures secundum Ritum orientalis Ecclesiae depictae imaguncullae, quas idem ex zelo suo, quo in Dei cultum Sacramque Unionem ducitur, se eas insculpi, et imprimi curaturum promiserat, quo subinde iis, veluti quibusdam donariis huic

mai bine învățătura Sfintei Uniri și alte lucruri necesare acestui popor și mai ales tinerimii studioase din școlile regale ale Blajului.

§ 2.

Starea bisericii în ce privește parohiile.

1. Se poruncește, ca în Blaj superiorii, iar în provincie parohii, cât vor fi în stare, să instrueze tinerimea, respective pe poporenii, în Sfânta Unire, în elementele credinței și în alte lucruri necesare de știut; iar pentru ca în această instrucție să se păstreze aceeași învățătură, din vechime, și să se propună la fel, cum a poruncit Papa Clemente al XIII-lea, de fericită pomenire, la 14 Iunie 1761, se propune și se dispune ca manual aprobat de Biserică Catehismul Cardinalului Bellarmin, tradus în limba acestui popor de răposatul Episcop, cu adausul despre punctele Sfintei Uniri.

2. Se dă poruncă protopopilor, ca în fiecare parohie să instrueze pe moașe, cum trebuie să boteze copiii în caz de necesitate; și dacă le vor fi instruite pe deplin, să le dea certificat de aprobarea lor spre acest scop.

3. Se rânduieste procurarea în câte un exemplar-două a unor cărți foarte dușmănoase Sfintei Uniri, cari, dela anul 1760, când au început să agite în contra Sfintei Uniri pe acest popor, au fost tipărite în provinciile vecine, și se aude, că s'ar găsi în unele locuri, pentru a se putea da informații mai amănunțite despre ele Majestății Apostolice, cum a cerut prea grațios.

§ 3.

Starea bisericilor în ce privește Seminarele clericilor.

populo, et cumprimis juventuti in Scholis Regiis Balasfalvae operam navanti, doctrina S. Unionis, et alia scitu necessaria svavius, et jucundius proponi et explicari possint.

§ 2^{das}.

Status Ecclesiae, qui ad Parochiales Ecclesias refertur.

1mo. Ordinatur, ut Balasfalvae moderatores juventutem, et per Provinciam Parochi pueros et plebes sibi comissas pro sua, et eorum capacitate in. S. Unione, fidei rudimentis, et scitu necessariis doceant; in his vero docendis ad servandam doctrinae universitatem, antiquitatem, et confessionem, quae felicissime re. Sum. Pont. Clem. XIII 1761, 14 Iunij in tradenda doctrina observari praecipit, Catechismus Card. Belarmini, cum adjecta ipsi de punctis S. Unionis doctrina, ab Ecclesia approbatus, et a pie defuncto in linguam populi hujus translatus, tradendus proponitur, et mandatur.

2do. Mandatur locorum Archidiaconis, ut ubique in Parochiis obstetrices instruant, qualiter in casu necessitatis infantes baptizare debeant, et ubi eas debite instruxerint, super eo de approbatione suum iis dent attestatum.

3^{io}. Fiunt ordines, ut nonnulli libri S. Unioni plurimum praejudiciosi, qui ab anno 1760, quo periculosius hic populus contra unitos furere coeperat, in vicinis Provinciis editi sunt, et in Trannia in nonnullis locis inveniri audiuntur, in uno alterove saltem exemplari procurentur, quo Matti Aplcae, prouti Eadem benignissime mandaverat, uberior eorum intuitu informatio submitti possit.

§ 3^{ius}.

Status Ecclesiae, qui ad Clericorum Seminaria refertur.

1. Se ordonă, ca atât în Seminarele de fundațiune regală, cât și în cele de fundațiune episcopală, să fie primiți tineri pentru a se face preoți de mir; iar ceice vor fi primiți, ca dovadă a intenției lor de a aparține clerului, sunt datori să poarte haină clericală lungă; în acest scop se primesc elevi în amândouă Seminarele pentru orice studii, și vor fi instruați în studii și în disciplina bisericească.

2. Se ordonă ca să fie primiți în Seminarele clericilor candidații la parohii, și după ce au fost primiți, un profesor anume să-i învețe disciplina bisericească și cele de lipsă pentru grija sufletelor; iar ca să fie uniformitate în instrucție și aceeași formație a sufletelor, pentru care Pontificele de fericită amintire Clemente al XIII-lea a dispus, la 14 Iunie 1761, ca să se propună în Colegii și Seminarii Catehismul Roman, acum, pentru întâiaș dată, se propune și se rânduieste ca manual cartea „Catehism pentru ordinanzi“, întocmit după doctrina Conciliului Tridentin, edat la Viena și la Köln. Iar în numărul candidaților la parohii se hotărăște ca să fie admiși numai aceia, cari sunt din comuna sau parohia vacantă; iar parohii vacante se socotesc acelea, în cari, după deciziunea comisiei mixte aprobate de Majestatea Sa Apostolică la 20 Decembrie 1757, persoana recomandată pentru hirotonire trebuie să aibă numărul stabilit de comisiunea mixtă, și de fapt vor fi în localitate atâția locuitori sau suflete catolice, câte, după legile bisericești și civile pot constitui o parohie, și își cer preot pr opriu.

3. Se publică porunca grațioasă a Majestății Sale Apostolice, prin care uniții hirotoniți de schismatici, chiar dacă după aceea ar fi îmbrățișat Sfânta Unire, sunt opriți dela slujba de paroh.

1mo. Edictum datur, ut ad Seminarium tum Regiae, tum Episcopalis fundationum juvenis pro clero saeculari educanda recipiantur, recipiendi autem in protestativum suae ad clerum intentionis signum, vestem clericalem longam deferre jubentur; suscipiuntur hoc fine pro cujusvis instituto in utroque Seminario alumni, et in studiis, Ecclesiasticaeque disciplina educantur.

2do. Ordinatur, ut praesentandi ad Parochias ad clericorum Seminarium recipiantur, receptique per peculiarem Professorem in Ecclesiastica disciplina necessariae ad curam animarum doctrina imbuantur; quo vero hi ad eruditionis unitatem, animorumque concordiam perducere possint, quo fine Fel. Rec. Sum. Pont. Clem. XIII 1761. 14. Junij Catechismum Rom. in Collegiis, et Seminariis discendum praecepit, quoque liber, cui titulus Catechismus ad ordinandos juxta doctrinam Conc. Trid. concinnatus, Viennae, et Coloniae editus, nunc primum tradendus proponitur, et demandatur. In praesentandorum porro numerum, si solum admitti decernuntur, qui ex loco, seu statione vacante esse dignoscuntur; stationes autem vacantes eae intelliguntur, in quibus juxta determinationem mixtae commissionis a Matte Aplica 1757. 20 Xbris. approbatam, illa persona ad ordines commendata Numerum a mixta Commissione statutum ingredi posset, et deberet, actuque in iisdem locis tot hospites, seu animae catholicae inveniuntur quot secundum legum tum Ecclesiasticarum, tum saecularium praescriptum Ecclesiam facere possunt, et Praebiterum suum requirunt.

4. În baza designării prea grațioase a Majestății Sale Apostolice se trimit la Roma, în Colegiul Sacrei Congregațiuni de Propaganda Fide, pentru studiul teologice, trei călugări, din fundațiunea răposatului Episcop, cari, la înapoiere, vor fi rânduți la mănăstirea regală din Blaj.

§ 4.

Starea bisericii în ce privește cererile Episcopiei de Făgăraș. S'a făcut cerere la Majestatea Sa Apostolică, prin mijlocirea Excelsei Cancelarii Aulice din Ardeal, la 1 August 1766.

1. Pentru restituirea prea grațioasă a Icoanei noastre a Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, care a fost văzută plângând în timpul morții Episcopului Făgărașului de pie memorie, Petru Pavel Aron, în capela acestuia; căci, dacă ar fi restituită, neamul acesta, lipsit de alte icoane făcătoare de minuni, s'ar putea întări mult sufletește; și dacă nu s'ar găsi pentru moment, ar fi cel puțin mai târziu oameni, cari imitând pe adormitul în Domnul, se vor ruga mult mai cu căldură pentru Casa domnitoare Austriacă Apostolică, și vor cere mai cu stăruință protecțiunea Născătoarei de Dumnezeu pentru Dânsa. Din cele două minuni, cari s'au întâmplat amândouă în locul de reședință al Episcopului, pe care n'au pregetat să-l persecute, din ură față de Sfânta Unire, până la moarte, din icoană, despre care lucru este dovadă limpede în urma anchetei făcute la ordinul grațios al Majestății Sale Apostolice, și din trupul lui păstrat necorrupt, în chip minunat, cum se vede din documentul alăturat sub B, chiar neuniții din țară și din afară, se vor putea îndemna mai mult

3to. *Publicatur benignum Mattis Aplcae mandatum, qvo prohibetur, ne uniti a Schismaticis ordinati etiam si postea S. Unionem amplexi fuerint, ad functiones Parochiales admittantur.*

4to. *Mittuntur ex benignissima Mattis Aplcae denominatione Romam ad Collegium S. Congr. de propaganda fide pro studio Theologico tres ex pie defuncti Eppi fundatione Religiosi alumni, qvi ubi redierint, ad Balasfalvense Regium Monasterium disponuntur.*

§ 4us.

Status Ecclesiae, qvi ad postulata Ecclesiae Fogarasiensis refertur.

Supplicatum est Matti Aplcae per. Ex. Aulico Trannicam Cancellariam anno 1766. I Aug.

1mo. *Pro Clemma Imaginis M. Matris nostrae restitutione, qvae sub obitu piee memoriae Eppi Fogarasiensis P. P. Aaron in ipsius Cappella lacrymari visa est; si enim illa restituta fuerit, haec natio aliis thaumaturgis imaginibus destituta non parum in Spiritu consolari poterit; invenienturque, si non nunc, saltem deinceps, qvi pie defunctum imitantes pro Aplca Domo Austriaca Deum multo ferventius adorabunt, et beatissimae Virginis pro Ea protectionem instantius implorabunt; non uniti quoque, qvi intus, et extra Provinciam degunt ex duobus illis in loco Residentiae Uniti Eppi conjunctis mirabilibus. Icone scilicet M. Matris nostrae sub obitu Eppi, qvem odio S: Unionis ad mortem usque persequi non dubitabant, lacrymante, ut Inquisitio eo in negotio ad benignum Mattis Aplcae*

ca să asculte învățătura despre Sfânta Unire și să o îmbrățișeze, în care scop se poate crede cu evlavie că au fost făcute și se fac minunile aici.

2. Prin intermediul Cancelariei Aulice Transilvane, la 13 Iulie și la 28 Octomvrie 1766.

Potrivit cu porunca prea grațioasă a Majestății Sale Apostolice, prin care, în conformitate cu grațiosul rescript, emanat la 20 Iunie 1765, ori cu cel din Cancelaria Aulică din Ardeal, în fața căreia Excelența Sa contele Gavril de Bethlen a recunoscut că a cedat fundațiunii răposatului Episcop domeniul din Cut, și, după cum se arată în acelaș loc, în felul său a și mărturisit, și a dat ordin ca să se facă document despre această cesiune în forma cuvenită; ori, dacă n'ar fi suficient acest document de cesiune pentru împlinirea gândului Majestății Sale Apostolice, să i se dea acelaș Conte poruncă pentru a pregăti cesionalele, pe cari dânsul le-a promis; și dacă prin aceasta s'ar efectua prea grațioasa rezoluție pusă de Majestatea Sa Apostolică, și așezământul Episcopului, care, pentru orice măsură de siguranță, are deja asentimentul Majestății Sale Apostolice, ar fi întărit cu hotărîrea fiscalului, și călugării, cari administrează și conduc această fundațiune și au fost instituiți de adormitul în Domnul, nu ar fi împiedecați în slujba lor (lucru ce-l dorea așa de mult Episcopul, umblând să aibă hârtie dela fisc), cu mai mult folos ar putea instrui și perfecționa pe elevii ce li-s'au încredințat în Sfânta Unire, în cunoștințele necesare și în grija sufletelor.

3. Prin Excelsa Cancelarie Aulică Transilvană, la 1 August 1766.

mandatum facta id luculenter ostendit, et corpore Eiusdem Eppi mirabiliter, ut hic sub B. incorrupto ad audiendam, et amplectendam S: Unionem amplius moveri poterunt; qvo haec miracula hic facta fuisse, fierique, pium est credere.

2do. Per Ex. Aul. Trannicam Cancellariam 1766. 13. Julij, et 28 xbris.

Pro benignissimo Mattis Aplcae mandato, qvo in conformitate benigni de anno 1765. 20 Junij emanati Intimatii, aut e Cancellaria Aulico Trannica, coram qva Ex. C. Gabriel de Bethlen Bonum Kut foundationi defuncti Eppi se cessasse agnovit, idemque, uti ibidem ostenditur, suo modo etiam confessus est, cesionales de eiusmodi fassione forma sua confectas expediri juberetur; aut si haec cessionales ad complementum intentionis Mattis Aplcae non sufficerent, eidem Comiti ad cessionales, qvas ipse promisit, expediendas mandatum daretur; qvo sic tandem Clemma Mattis Aplcae Resolutio suum effectum sortiatur, et Institutum Eppi obtento jam semel benignissimo Mattis Aplcae assensu pro omni sua securitate, Fiscique Regij evictione muniatur, et foundationis hujus administratores, et Directores Religiosi piissime a defuncto Instituti, a suo instituto (:qvod Eppus, pro evictione Fiscii Regij laborans, prae primis intendebat:) minime distracti, alumnos suae curae concreditos in S: Unione, scitu necessarijs animarum utilius docere et perficere possint.

3^{tio}. Per Ex. Aulico Trannicam Cancellariam 1766. 1ma Aug.

Pentru restituirea domeniului din Oarda, de lângă Alba Iulia, fundațiunii răposatului în Domnul Episcop; doar Impăratul Roman de pie memorie, Carol al VI-lea a recunoscut deja odată, că acel domeniu a fost odată al bisericii și de aceea, prin rescriptul său grațios, emanat dela Excelsa Cameră Aulică la 9 Aprile 1736, a poruncit prea grațios să fie restituit fundațiunii ce a făcut-o Episcopul în Alba Iulia, și să se alipească la titlul moșiei; restituirea acestuia cât mai în grabă în acest timp pare că o reclamă interesul Sfintei Uniri foarte mult căci adormitul în Domnul Episcop a rânduit ca din venitele domeniului dela Cut să fie întreținuți și educați elevii săi din Seminarele întemeiate de dânsul atât în Blaj, cât și în Alba Iulia, cât ajung venitele domeniului, și după această dispoziție, aprobată și de Majestatea Sa Apostolică, din venitele acelui domeniu se hrănesc, acum întâia oară, elevii numai cei din Blaj, până când se va clădi Seminarul pentru ei în Alba Iulia, și se va restaura biserica, ce se vede că e foarte ruinată; ar păgubi mult Biserica, dacă ar fi dimiși acești elevi din Blaj, și venitele ar trebui să se întrebuințeze pentru edificiile necesare în Alba Iulia. Dacă s'ar restitui însă domeniul din Oarda, și nu s'ar da în altă parte venitele domeniului din Cut, cu venitele domeniului din Cut s'ar putea întreține elevii din Blaj; iar cu venitele domeniului din Oarda, pe încetul, se vor putea construi edificiile necesare în Alba Iulia.

4. Prin Excelsa Cancelarie Aulică Transilvană, la 1 August 1766.

În ce privește darea către Guvernul regal din Ardeal a unui alt decret referitor la asigurarea subsistenței potrivite pentru clerul

Pro boni ex M. Varadgya prope Carolinam siti restitutione, pie defuncti Eppi fundationi facienda; illud enim bonum piissimae mem. Carolus VI. Rom. Imp. Ecclcum fuisse jam semel agnovit, et idcirco benigno suo per Ex. Cameram Aulicam 1736, 9na Apr. emanato rescripto fundationi Eppali A. Carolinae factae restitui, et titulo fundationis applicari benignissime madaverat; cujus celeriore hoc tempore restitutionem ratio emolumenti S: Unionis multum exigere videtur; cum enim pie defunctus Eppus ex proventibus Boni Kut suos alumnos, tum Balasfalvae, tum A. Carolinae in Seminariis a se fundatis ad vires boni ejusdem ali, et educari instituerit, et secundum illud institutum nunc primum Balasfalvae tantum alantur, qvoad A. Carolinae Seminarium pro iisdem extruatur, et Ecclesia, qvae ruinas magnas ostendit, restauretur; magnum foret Ecclesiae huic detrimentum, si dimissis his Balasfalvae alumnis eorumdem proventus in necessaria A. Carolinae aedificia converti deberent; restitutis vero citius bonis ex M. Varadgya, nec distractis alio Boni Kut proventibus Balasfalvae proventibus Boni Kut alumni interteneri, et A. Carolinae proventibus ex bono M. Varadgya necessaria pro alumnis aedificia sensim extrui poterunt.

4to. Per Ex. Aulico Trannicam Cancellariam 1766. 1ma Aug.

Pro expediendo altero ad. R. in Trannia Gubernium in negotio provisionis de congrua Cleri Graeci Ritus Catholici subsistentia Decreto; illud enim qvoad anno 1765 ad R. Gubernium, ut hic sub C. indubie emanatum fuisse refeitur, usque ad

catolic de rit grecesc; căci cel dat cu siguranță, după cum se vede din adnexa de sub C. Guvernului Regal în anul 1765, pe cum apare din adnexa D. nu a fost primit de Guvern de loc până la anul 1766; tot așa e și în luna Ianuarie 1767. Cu aceea ocaziune s'a mai cerut, ca în conformitate cu acel decret, până ce se va fi asigurat subsistența potrivită acestui cler, prin bunătatea și porunca Majestății Sale Apostolice, pe cât permite legea, acelaș cler să fie liberat și scutit de nenumăratele mizerii așa de păgubitoare pentru Sfânta Unire, cari, în lipsa subsistenței potrivite și pentru diferitele explicări și interpretări ale imunității ce i-se cade, i-se întâmplă cât se poate mai mult. Aceasta s'ar putea face în chipul următor: De oarece decretul de mai sus referitor la subsistența potrivită a acestui cler greco-catolic, a căruia și emanarea se discută deja în al doilea an, are de scop un singur lucru: să se asigure acestui cler subsistență congruă, cum are clerul latin: avându-o aceasta și ne mai fiind reținut de griji materiale, cum cer și sfintele canoane, dedicându-se cultului divin, poate să instrueze și întărească în Sfânta Unire și în alte lucruri de știut poporul ce i-s'a încredințat, pe cece nu sunt uniți poate să-i aducă la Unire. Dar după ce nu are subsistența potrivită, cum cere dreptul canonic și acel decret regal (căci, de are pământ, ca economii ce mai de rând, trebuie să-l muncească cu truda brațelor sale; iar de n'are, își câștigă pâinea cu osteneala mâinilor slujind altora:); ori de are cele trebuincioase, este silit să plătească, sub un titlu, ori altul, ori vreo taxă ori vreun onorar, și astfel este împiedecat foarte mult atât în ce privește îm-

annum 1766. ut hic sub D. in R. Gubernio nullatenus acceptum est, idem anno 1767 mae Januarij reponitur. Supplicatum autem fuit ea occasione, et de eo, ut quoad in conformitate illius Decreti praedicto Clero de congrua sui subsistentia provisum fuerit, idem Clerus saltem interim ab innumeris S: Unionis bono praedudiciosis distractionibus, quae defectu congruae subsistentiae, et ob varias immunitatis sibi debitae expositiones, et interpretationes, ipsi ut plurimum accidunt, Mattis Aplcae Clementia, et Imperio quantum jura permittunt, et absque ullius praejudicio fieri potest, liberaretur, et immunis servari decerneretur. Hoc autem taliter fieri posset. Cum praecitatum illud de congrua cleri hujus Graeci R. C. Subsistentia Decretum, de cujus v[er]o sola emanatione jam in annum quasi secundum disputatur, cum unice finem habeat, ut Clerus iste congrua sui subsistentia velut clerus latinus semel provisus, absque omni ad curas saeculares distractione uti et SS. Canones exigunt, divino cultui vacans, populum sibi comcreditum in S: Unione, et scitu necessariis instruere, et confirmare, ab ea vere deficientem, ad eandem reducere possit; ipse autem tum ex eo, quod congruam, uti jura canonica, et R. illud Decretum exigit, suam subsistentiam non habeat: (nam ubi fundos quoque possidet, hosque et plurimum veluti intimi locorum incolae eos labore manuum suarum labore serviendo panem sibi procurat:) tum ex eo, quod de iis, quae pro sui, ut dictum est necessitate possidet, jam sub uno jam sub altero praetextu ad contribuendum taxam, vel honorarium aliquod

plinirea datorinței sale de a progresa în cunoștințele necesare (:doar cei mai mulți nu le cunosc nici măcar acestea), cât și de a instrua poporul încredințat grijei sale, care este într'adevăr ignorant, și pe Episcopul său și pe ceilalți călugări din Blaj, ce-i sunt de ajutor, cari din grația și bunătatea Majestății Sale, ar trebui să stea numai pentru a propune și a promova Sfânta Unire, îi împiedecă prin multe recursuri, cum se vede sub E. Din această cauză să binevoiască grațios Majestatea Sa a hotărî și a porunci, ca pînă ce se va asigura clerului greco-catolic subsistența de mai sus, acest cler, din ceea ce are, sub orice titlu, pînă ce obține acestea la fel cu clerul catolic de rit latin, căruia trebuie să-i fie asimilat în toate în ce privește asigurarea subsistenței, ori să fie scutit și liber de orice sarcină de dare dacă venitele lui parohiale nu întrec suma de 200 floreni imperiali, cum a fost rînduit în ce privește imunitatea clerului catolic de rit latin încă mai înainte, la 21 Ianuarie 1755; ori, pur și simplu, să fie scutit de plata ori cărei dări și zeciuiei, cum s'a poruncit la 8 Octomvrie 1755 pentru clerul neunit transilvan din județul Zărândului; deoarece clerul catolic de rit grecesc nu este instruat și fiind ignorant, nu este provăzut cu hrana solidă a dogmelor, cari cuprind perfecțiunea carității de a vesti Evanghelia Domnului nostru Isus Hristos și în mijlocul necazurilor, persecuțiilor, foamei și golătății etc. (Rom. 8, 35): cu drept mai mare, decât cel latin, ca niște prunci, pare că trebuie hrănit cu lapte (I. Cor. 3, 1. 2), și tratat cu favoruri, pînă ce va fi adus acolo ca să progreseze în cunoștința celor necesare și să poată să se ocupe mai liber și

praestandum adigatur, plurimum a sua tum se in scitu necessariis perficiendi: (:plures enim adhuc et haec ignorant:) tum concreditum sibi populum, qui plane rudis est, instruendi obligationi distrahitur, et Eppum suum, caeterosque pro ipsius adjutorio Balasfalvae Residentes Religiosos, qui ex gratia, et Clementia Mattis Aplicae provisi, solum S: Unioni in Scholis, et alibi per provinciam docendae, et promovendae incumbere deberent per innumeros suos, ut hic sub E. recursus distrahit; hac inquam de causa Mattas Aplca benigne decernere, et mandare dignaretur, ut qvoad dicta pro Clero Graeci Ritus catholico provisio suum effectum, seu complementum sortietur, Clerus hic de iis, quae quocumque titulo possidet, donec talia possederit, vel ad normam Cleri Latini Ritus catholici, cui omnimode per illud Decretum in puncto provisionis de subsistentia assimilandum esse decernit, ab onere contributionis exemptus, et liber habeatur, si parochiales ipsius redditus 200 Rff. summam non superarent prouti pro Cleri Latini Ritus immunitate jam antea ao scilicet 1755. 21ma Januarij id ipsum ordinatum est; aut vero simpliciter ab omni contributionis, et Decimarum praestatione liber servaretur, quem ad modum Clerum non unitum in Trannia in Cottu Zarandiensi anno 1755. 8. sbris. immunem servari demandatum est, quanquam cum hic Clerus Graeci Ritus Catholicus rudis adhuc, et ignarus solido Dogmatum alimento, quae perfectionem Charitatis Doctoris Evangelici Domini scilicet Evangelium etiam per angustiam, persecutionem, famem, nuditatem etc. Rom. 8. 35,

mai cu zor de grija sufletelor încredințate, cum îi cere datorința; și i-s'ar cădea să aibă privilegiul mai mari decât clerul neunit, ca astfel să li-se îmbie neuniților un prilej mai mare de a îmbrățișa Sfânta Unire, care lucru prevăzându-l Divul Leopold, l-a scris la 8 Octombrie 1701 Episcopului Benkővics din Oradea, în legătură cu asigurarea subsistenței parohilor de rit latin. Acestea trebuie înțelese și extinse cel puțin în ce privește pe parohii și învățătorii, cari vor fi sfințiți și numiți de Episcopul unit de rit grecesc, și trebuie ținute măcar pentru ca neuniții observând respectul bine meritat și potrivirea acestora, să ia îndemn de a îmbrățișa Unirea. În ce privește privilegiile clerului catolic de rit grecesc, decretul, acordând ori un drept, ori un favor, conces deja prin diploma Unirii, și prin declarația concesiunii făcute prin decretul citat mai sus, dacă Majestatea Sa Apostolică l-ar da prea grațios, ar scuti, în mare parte, pe acest cler de acele nenumărate piedeci, și și-ar putea ajunge mai în grabă ținta salutară, ca această națiune să ajungă la cunoașterea lui Dumnezeu, Creatorul ei și a celorlalte lucruri necesare de știut. Prin aceasta nu s'ar păgubi cu nimic erariul regal, nici nu s'ar face vreo pagubă domnilor de pământ; doar nimeni nu zice, și nici nu se teme, că din imunitatea clerului catolic de rit latin și a celui neunit, de care aceștia de fapt se bucură, ar putea să se întâmple așa ceva. Decumva însă clerului catolic de rit grecesc nu l-se va face rost de subsistență congruă în unul din chipurile de mai sus, și va fi declarat scutit, aceștia, cari din bunătatea Majestății Sale Apostolice studiază și se formează în Seminare, ori cât vor ajunge să

annunciando, contineant, nec dum instructus sit, potiori adhuc jure, quam Latinus, veluti parvuli in Xto 1mo Corinth. 3 lacte, seu favoribus potandus, et proseguendus esse videretur, quoad perducere posset, ut et se in scientia necessariorum perficeret, et sibi concreditorum salutis pro sua obligatione liberius, et serventius incumbere posset; rursus in majori immunitate servandus veniret, quam clerus non unitus, ut per hoc major non unitis ad S: Unionem amplectendam praeretur occasio, quod praenoscent Divus Leopoldus 1701. 8 Sbris. ad Eppum Varadinensem Benkővics circa provisionem subsistentiae Parochorum Latini Ritus scribens, habet; et haec quoad Graeci etiam Ritus unitos nihilominus duntaxat Parochos et Ludi Magistros per Eppum Graeci Ritus unitam, et consecratam disponendos, et ordinandos intelligenda, extendenda, et vel ex eo, ut reliqui schismatici horum condignum respectum, et accomodationem animadvertentes ad amplectendam Unionem exstimulentur, Decretum, seu Juris, et favoris tum alias per Diploma S. Unionis, tum per supra citatum Decretum concessi declarationem, si nunc Mattas Aplca benignissime concederet magna ex parte Clerum hunc ab innumeris illis distractionibus liberaret, salutareque suum intentum, ut scilicet haec natio ad Dei sui Creatoris, caeterorumque ad salutem scitu necessariorum cognitionem perveniret, citius consequi posset; nec per illud Aerarium Regium quidquam immineretur, nec Dnis Terrestribus ullum praejudicium inferretur; nemo enim ex Cleri Latini Ritus Catholici, et non uniti immunitate, qua

fle de învățați, când vor fi trimiși în parohii, vor fi împiedecați de aceleași mizerii, pe cari le suferă clerul de astăzi. Chiar clerul catolic de rit latin ar întâmpina aceleași dificultăți, dacă, cu toate că are subsistența necesară, privilegiile lui încă ar fi puse la atâtea discuții și interpretări, la câte și la cari este supusă astăzi imunitatea clerului de rit grec.

5. Prin Excelsa Cameră Aulică, la 12 Ianuarie 1767.

Potrivit cu prea grațiosul mandat al Majestății Sale Apostolice prin care, în conformitate cu rescriptul din 16 August 1754 s'a hotărât repararea mănăstirii de fundațiune regală din Blaj, unde s'a proiectat chiar felul cum s'ar putea acoperi mai ușor cheltuielile; decumva nu se va repara în grabă această mănăstire, de oarece a început să se năruie, și amenință cu ruini mai mari, ne amenință cu siguranță primejdia, să cază pe neașteptate stucatura, coperișul ori boltitura în camere, să omoare câțiva elevi, și, din lipsa de camere, să fim siliți a întrerupe cursurile în mare parte.

*

După aceasta urmează anexele, în număr de șapte, înșirate sub literele A. B. C. D și E, pe șase pagini.

Adnexa A, care se referă la punctul prim din paragraful întâiu, în textul ce-l avem nu este indicată; se vede însă din cuprinsul ei că aparține acestui punct. Originalul ei a fost scris în românește, și tipărit, în Tipografia Seminarului, la 12 Octomvrie 1765; noi avem aici numai traducerea latinească.

Cuprinsul este următorul: După o frumoasă vorbă despre unitatea Bisericii și despre unirea cu Roma, Episcopul, care își exprimă bucuria, că se poate adresa „Reverendisimilor și Reverenților în

de facto hi fruuntur, quid simile evenire dicit, nec futurum metuit. Si vero Clerus Graeci Ritus C. nullo ex praedictis modis quoad de congrua ipsi subsistentia providebitur, immunis declaratus fuerit, et hi, qui ex gratia Mattis Aplcae in Seminarijs nunc instruuntur, et educantur, utut eruditi evaserint, ubi tamen ad Parochias exmissi fuerint, easdem distractiones habere cogentur, quas modernus clerus patitur; imo et Clerus L. R. Catholicus illas Distractiones haberet, utut provisus sit, si ipsius quoque immunitas tot, tantisque disputationibus, et interpraetationibus obnoxia foret, quot, quantisque nunc obnoxia est cleri Graeci Ritus immunitas.

5°. Per Ex. Cameram Aulicam 1757. 12 Januarij.

Pro benignissimo Mattis Aplcae mandato, quo in conformitate rescripti de anno 1754. 16 Aug. emanati Monasterium Regiae foundationis Balastalvensis reparandum decerneretur, ubi et de sumptuum facilitate projectatum; quod Monasterium nisi cito nunc reparatum fuerit, cum ex parte jam ruere coeperit, ruinaeque adhuc majores minetur, periculum omnino imminet, ne inopinate stucatura, tectum vel fornix in cubiculis decidens, aliquos ex scholasticis interficiat scholaeque ob defectum cubiculorum interim magna ex parte cessare debeant.

Hristos Frați⁴, promite, cu membrii Sinodului, că vor păstra această unire. Cercul are, în această parte, multe citate din Sfânta Scriptură, din cărțile liturgice ale Bisericii Orientale, din Sfântul Vasile cel mare, Papa Inocențiu al XI-lea, Pravilă și din Carol al VI-lea.

Partea juridică a cercularii este dispoziția, prin care crează cinci funcționari (officiales) stabili la Consistorul Episcopesc, pe cari numai Papa să-i poată schimba, și anume: vicar sau econom, cartofilace sau sacelar, eclesiarh sau scevofilace, toți călugări, și încă doi, la cari nu le dă numire specială. Numele persoanelor lipsesc din cercular. Le găsim la Clain: Ignatie Dărăbant, Filoteiu Laslo și Samuil Clain pentru cele dintâi slujbe¹⁾. Aceștia le dă titlul de „Reverendissimi” pe latinește, iar, după Clain, „Preacinstiți”. Slujba lor e să țină ședințe consistoriale sub prezidiul vicarului în fiecare Joi, pentru pertractarea cauzelor de judecată. Nu vor ține ședințe în zilele când au vacanță și dicasteriile civile.

Adnexa B este documentul liberat de Antonius Szereday de Szentháromság, doctor în Sfânta Teologie, protonotar apostolic, prepozit al Capitulului catedral din Alba Iulia și Vicar general episcopesc, la 8 Februarie 1767. Fiind rugat de Episcopul Atanasie Rednik, acest om, către finea lui Iunie, în anul 1766, la doi ani și ceva după moartea Episcopului Petru Pavel Aron, în capela episcopală din Blaj, în prezența Episcopului Rednik, a teologului său Ștefan More și a mai multor călugări cu voturi din Ordinul Sfântului Vasile, a vizitat cu deamănuntul trupul Episcopului Aron, și în afară de fluierul piciorului drept, de care a suferit Episcopul multă vreme, și dela care i-a venit moartea²⁾, a găsit corpul incorupt, iar membrele erau așa de flexibile ca și la omul viu.

Adnexa C. aduce la cunoștință hotărîrea Împărătesei, cu data de 3 Februarie 1757, că, în ce privește întreținerea clerului unit, să fie întru toate la fel cu cea a clerului latin. De aceea guvernul este însărcinat să discute această chestiune cu Episcopul unit, și să caute fondurile necesare.

O delegație compusă din Vicarul general al Episcopului unit și din câțiva protopopi se prezintă cu o scrisoare de data 7 Martie 1766 la Guvernul din Sibiu, în care se roagă să se intervină la împărăteasa pentru salarizarea clerului unit. La aceasta răspunde Cancelaria Aulică cu o scrisoare dela 14 Martie 1766, că așteaptă porunca Majestății Sale. Acelaș lucru îl comunică, cu altă scrisoare, Episcopului. Aceste trei scrisori formează adnexa D.

¹⁾ La CIPARIU, Op. cit., p. 120.

²⁾ Dr AUGUSTIN BUNEA, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisiu Novacovici*, Blaj 1902, p. 426.

Adnexa E. cuprinde porunca de data 9 Iunie 1765 a guvernului din Sibiu, ca toate plângerile, ce le vor avea uniții, să le prezinte Episcopului lor; și numai dacă acesta nu le va putea rezolvi, atunci să le trimiță la Guvern.

*

Spațiul revistei nu-mi permite să public mai ales adnexa A și B în întregime, cel puțin pentru astădată. Poate le voi da mai târziu, căci ar fi păcat să se lase necunoscut un vlădică așa de mare, cum a fost Atanasie Rednik, pe care, din anumite simpatii față de călugări, ceice nu înțeleg rostul vieței călugărești nu-l apreciază după justa lui valoare. Samuil Clain, care e supărat pe el pentru asprimea ce a avut-o față de călugări, și ne spune așa de pe lung tot conflictul ce l-a avut Episcopul cu ei¹⁾, la sfârșitul articolului despre Rednik, scrie vorbe foarte elogioase: „In lucrurile sale la nemică altă nu căuta fără numai la mărirea lui Dumnezeu; și întru acest propus era neclătit și nu băga seamă de hulele altora“²⁾.

DR. IOAN BĂLAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ La *CIPARIU*, Op. cit. p. 114--123.

²⁾ La *CIPARIU*, Op. cit., p. 125

OAMENI ȘI FAPTE

SUPĂRAREA S. SALE PATRIARHULUI MIRON

Sanctitatea Sa *Miron*, din mila lui Dumnezeu și voința națională patriarh al bisericii autocefale ortodoxe române, este din nou cuprins de patriotică îngrijorare. Cauza suntem și de data aceasta noi, uniții cu sfânta, catoliceasca și apostoliceasca biserică a Romei celei vechi. Suntem, fără să știm și fără să vroim. Suntem fiindcă nu binevoim a ne... sinucide, ci dimpotrivă ținem dârz la vieață. La vieața noastră și la vieața sfintei noastre biserici. De aceea Sanctitatea Sa e îngrijorat foarte. Și acestei îngrijorări i-a dat părintesc glas în adunarea eparhială a eparhiei Bucureștilor, care a avut loc înainte cu câteva zile. Sanctitatea Sa s'a plâns amar că, în urma nefericitei politici a guvernelor, uniții „se întăresc“. Au parohie de-a lor chiar și la Brașov și acolo și funcționarii publici sunt uniți. Păcatul e, fără îndoială, mare. Dar nu e cel mai mare. Mai mare e acela al guvernului, care a dat bisericii unite pentru întărirea ei în Secuime, pentru a o ajuta în opera de reromanizare a credincioșilor români maghiarizați în cursul vitregei și dușmănoasei stăpâniri străine, astronomica sumă de Lei 200,000...

Pe noi nici noua dovadă de creștinească și patriotică dragoste a Sanctității Sale nu ne prea impresionează, cum nu ne-a impresionat prea mult nici aceea pe care s'a milostivit a ne-o arăta în discursul de comemorare a martiriului lui Horia, Cloșca și Crișan, rostit în anul Domnului 1935 sub cupola pompoasă a Ateneului român din capitala țării. Căci așa suntem noi: toate le privim și le judecăm *sub specie aeternitatis*, cum se spune pe limba strămoșilor noștri. Și astfel micile și efemerele supărări lumești, chiar când tulbură bătrânețe înalbite de povora anilor și de greul vieții obosite, pe noi nu ne scot din liniștea noastră senină și calmă. *Ce e val cu valul trece*, a spus poetul care a fermecat tinerețele Sanctității Sale. Trec bucuriile și supărările clipei și trece și vieața noastră ca roua dimineții. Deci pentru ce ne-am neliniști? Noi, da, avem parohie la Brașov și la București

și la Ploiești și la Iași și la Craiova și la Brăila și la Galați și cu ajutorul lui Dumnezeu vom avea pretutindeni unde sunt credincioși români de-ai noștri cari au nevoie de mângăerile învățăturilor lui Isus Hristos. Noi suntem convinși că Sanctitatea Sa patriarhul Miron, care tolerează cu atâta apostolică liniște și înțelegere marea casă de rugăciuni adventistă de pe strada Labirint și pe cea și mai mare baptistă de pe strada Berzei și biserica reformată din dosul palatului regal, și moscheia turcească din parcul Carol I, în vecinătatea reședinței Sanctității Sale și atâtea sinagoge și temple evreești, ne va tolera și pe noi, sânge din sângele Sanctității Sale, pe pământul strămoșilor noștri și în țara întregită în hotarele-i firești și cu jertfa și suferința noastră. Și noi mai știm, că întărindu-ne în Secuime, se întărește neamul însuș, precum se întărește ori unde ne întărim noi.

Și nu ne tulbură îngrijorarea patriotică a Sanctității Sale pentru că suntem obișnuiți cu astfel de simțiri duioase, care, în orice formă s'ar manifesta, nu ne pot abate din drumul nostru. Fiecare cu tradițiile lui și cu felul lui de-a fi. Înainte cu multe decenii Andrei Șaguna scriea mitropolitului Țării românești să intervină din înălțimea scaunului său și să facă să fie dați afară din țara liberă toți uniții trecuți acolo din Ardealul suferințelor, fiindcă sunt dușmanii neamului. Acești dușmani se numiau Simeon Bărnuțiu, Alexandru Papiu Ilarian, Ion Maiorescu și August Treboniu Laurianu. Cu toate acestea ei nu încetează de-a fi considerați și astăzi ca cele mai luminoase figuri din evoluția conștiinței naționale românești. Îngrijorarea lui Șaguna nu le-a potolit nici focul iubirii de neam, nici zelul de-a munci pentru propășirea lui, precum amintirea ei nu l-a împiedicat pe succesorul său Miron Romanul să trimită clerului pastorele ungurești și nici pe Mangra să fie Mangra.

Noi mergem deci liniștiți pe drumul indicat de antecesorii noștri, iubindu-ne, ori unde ne va arunca soarta, țara și neamul. Și la Brașov ca și în Secuime și la București ca și în Craiova, Ploiești ori Iași. Azi și mâine ca și eri și alaltăeri. De-aceea îl rugăm pe Sanctitatea Sa patriarhul Miron să-și dea odihnă sufletului îndurerat și îngrijorat. Noi vom fi ceea ce știe bine că am fost totdeauna și nu vom fi nici odată ceea ce iarăș știe bine că au fost atâția din antecesorii ardeleni ai Sanctității Sale.

ION MOCANU

CEVA DESPRE UNIVERSALITATEA ROMEI

În volumul „Puncte cardinale în haos“, apărut nu de mult, D. Nichifor Crainic își republică articolul *Roma universală* din numărul de pe Aprilie 1935 al revistei *Gândirea*. Cum acest volum vrea să stabilească câteva puncte de orientare în această epocă de mari transformări și confuzii de planuri — articolul despre Roma universală vrea să fie un îndreptar pentru tineretul căreia i se adresează cartea și o lumină directoare pe suișul destinului acestui neam. De aceea o scurtă oprire asupra lui se cerea, și tocmai în acest loc, pentru a sublinia justetea perspectivei și a sugera, pentru completare, câteva idei care să ne înfățișeze un orizont mai larg și să redea cadrul integral al lucrurilor.

Di Nichifor Crainic, comentând universalitatea Romei, fixează sinuozitatea destinului ei în astfel de cuvinte: „Ea e istoria omenirii, urna tuturor gloriilor, phoenixul tuturor renașterilor. Nu există cetate cu atâtea mărimi și atâtea căderi, cu atâtea reînălțări. Desfrâurile au inundat-o ca popul; asprimile virtuților au biciuit-o ca uraganele ce mușcă din piscul de stâncă. Când ea s'a ridicat, omenirea s'a simțit ca o mare umflată; când ea a căzut, omenirea s'a simțit ca o mlaștină; când ea s'a luminat, omenirea a surâs din nou în soare. Roma e respirația lumii“.

Aceste rânduri sintetice, în care simțim mult din pasiunea aderentului, nu sunt decât preludiul unui pătrunzător studiu asupra Romei renașcute sub dominația spiritului fascist. Statul creat de Mussolini, cu inovațiile pe care le-a încercat și armonizarea experiențelor istorice de care s'a știut folosi, a devenit model pentru statele europene și „forță propulsivă în reînnoirea Europei“. Roma și-a recăpătat prestigiul pe care trecutul ei istoric l-a purtat dealungul veacurilor. Contestat în perioada de dezechilibru dinaintea de Mussolini, a fost reînviat și înălțat la nivel impresionant de statul totalitar al Ducei.

D. Nichifor Crainic analizează concepția statului fascist, arătând că superioritatea lui constă în utilizarea armonică a tuturor elementelor națiunii, având de corolar: afirmarea personalității creatoare. Descoperind zăcămintele de energie și deslănțuind elanurile generoase, Roma a relevat lumii *omul eroic*. „Roma readuce pe lume, adunat din esența veacurilor, *omul eroic*. Ea îl opune *omului meschin*, al burgheziei

și al marxismului. Italia fascistă își crește milioane de tineri și de copii după modelul sfinților și al eroilor“.

Nu mai puțin interesante sunt concluziile, în care rostul nostru ca popor cu misiune e definit cu o pătrunzătoare intuiție. Pentru a avea logica lor cuprinsă în aceleași tipare, le înscriu (total împărțite) aici:

1. — „Veacul nostru a început sub semnul omului nou, al omului eroic. Roma eternă e creatoarea lui. Și dacă se vorbește astăzi de o nouă universalitate a Romei, ea constă din tipul generos de vieață pe care l-a dat la iveală — universal valabil, fiindcă răspunde spiritului altruist al naturii omenești“.

2. — „In lungul veacurilor, noi am trăit într'o defensivă permanentă și energiile noastre ce puteau fi creatoare, s'au consumat în apărarea și conservarea firii proprii, amenințată din toate părțile... In cadrul libertății naționale, cucerite cu marea jertfă de sânge, trebuesc scormonite din adâncul nostru sufletesc, înnăbușit până ieri, zăcămintele energiilor creatoare de cultură și de civilizație românească. Aceasta însemnează eliberarea omului eroic din noi și organizarea lui în spiritul nou al naționalismului constructiv“.

3. — „Iar Roma e pentru poporul nostru „maica Roma“. Mitul originar, de tinerețe fără bătrânețe, al cetății eterne curge cu prestigiu împărătesc în sângele nostru și sunetul graiului ei suveran îl răsrânge ecoul carpatin al limbii noastre. Vechii cronicari moldo-valachi, în luptă cu slavismul, au evocat cu fiorul de mândrie al copiilor risipiți în lume, leagănul Râmului. Latiniștii ardeleni, în luptă cu maghiarismul, au făcut la fel. Oricând ni s'a contestat dreptul la existență pe acest pământ am alergat la sprijinul Romei, care ne-a înfipt aici printr'unul din acele gesturi pe care ea a știut să le sufle cu poleiu de eternitate... Sub semnul Romei vechi am renăscut, ca rasă, la viață modernă. Sub semnul Romei noi va trebui să străbatem criza de tranziție dela obiect al istoriei altora la subiect al unei istorii pe care noi suntem chemați s'o creem“.

*

Cred că am redat destul de exact ideile, bogate în ramificații, pe care D. N. Crainic le-a sistematizat în primăvara trecută în *Gândirea* și le-a reluat, de curând, în volumul apărut ca o fascie de lumină în haosul în care ne sbatem pentru găsirea unei forme corespunzătoare vieții românești

integrale. Semn al unei persistențe de opinie și al unei linii trasate după lungi debateri. Ne miră faptul că, în legătură cu acest subiect de mari proporții, latura orientării religioase a poporului nostru e total uitată. Desigur că e cunoscută părerea D-lui Crainic în această direcție, dar afinitatea ancestrală pentru Roma, pe care o constată dealungul istoriei noastre, mi se pare, contrazice orientalismul nostru și insistent relevata nepuțință temperamentală de a ne atașa curentului larg al catolicismului activ. Invățăturile pe care le putem lua în sens politic, și pe care Dl Crainic ni le recomandă cu o splendidă sinceritate, sunt într'o strânsă conexiune cu cele de natură religioasă. Cunoscând ajutorul real pe care l-a dus catolicismul în crearea omului nou, vom recunoaște că și în direcție religioasă trebuie să cerem Romei un efectiv de aceleași proporții.

De altfel, pe lângă contribuția de veacuri a catolicismului la marea sinteză a sufletului italian de azi, împăcarea lui Mussolini cu Vaticanul — „moment culminant în politica sa“, o numește Dl Crainic — poate să ne fie îndreptar. Înțelepciunea Duceului a sesizat enormele posibilități pe care i le punea la dispoziție puterea spirituală a catolicismului.

Dacă dorința noastră de a ne *europeniza*, de a intra în rândul popoarelor creatoare de valori universale, de a ne însuși spiritul occidental cu toate atributele acordate lui de un șir de veacuri de strădăni culturale — ridică în zarea aspirațiilor noastre, ca miraj fascinant, *Roma*, nu mai puțin semnificativă e universalitatea ei și în sens religios. Paul Valéry, în volumul *Variété I*, studiind componentele *spiritului european*, găsește ca atribut indispensabil al lui creștinismul de nuanță romană. Deci, pentru a urma directiva Romei spre universalitate, pentru a ne însuși disciplina romană, trebuie să extindem sfera spiritualității creștine în sensul indicat de Roma, în sens catolic. Ar fi pentru noi Români o renaștere în spirit și o situație pe un plan de universalitate care ar putea transforma radical viața noastră publică și crea omul nou, plin de avânturi și eroic.

Un articol al D. Crainic, din revista *Sfarmă-piatră*, 14 Mai 1936, vine să ne întărească această convingere: „...naționalismul nostru nu poate fi organic, viu și adevărat, decât dacă e crescut din tradițiile adânci ale țării și ale neamului nostru. Aceste tradiții sânt latine în esența lor. Conștiința noastră s'a format sub imperiul ideii latine. Statul nostru

s'a clădit și a sporit în spirit latin și cu ajutorul fraților mai mari de aceeași rasă. Limba și cultura noastră respiră lumina mediteraneană a geniului latin. Nimic nu vom fi mâine dacă nu vom clădi țara cea nouă pe temeiurile eterne ale latinității. Idealul tuturor generațiilor naționaliste nu poate fi altul decât reînvierea superbe Dacia Felix, revărsând lumină peste Balcanul întreg“.

Nu e mai puțin adevărat că incadrarea noastră în rândul popoarelor latine, sub tutela cu prestigiu a Romei, ne impune îmbrățișarea catolicismului. Lipsește ceva aparatului nostru de orientare; lipsește forța care să ne încoloneze în marșul marilor idealuri, să ne disciplineze individual până la realizarea unui tip de civilizație.

Chiar dacă am trece peste tradiția glorioasă a primului descălecat, peste conștiința cronicarilor și a latiniștilor ardeleni, asistența permanentă a Romei e nedesmințită. Și azi, mai mult ca oricând, ar trebui să ne știm folosi de acest titlu de mândrie pus la începutul istoriei noastre și să tragem toate concluziile pe care le justifică lumina lui.

RADU BRATEȘ

MIRACOLUL DELA MILANO

Italia de după războiul mondial a oferit lumii o seamă de surprize dintre cele mai neașteptate. Unele nespuse de instructive și reconfortante. Cum e aceea „*Università Cattolica del Sacro Cuore*“ din Milano; sau mai pe scurt: *Cattolica di Milano*. E un adevărat miracol al jertfelniciei creștine acest așezământ de lumină ce a luat ființă într-o vreme când la catedrele universitare italiene stăpâna negațiunea stearpă, ori cel mai sumbru și mai rece indiferentism. Și s'a întâmplat aceasta de praznicul Neprihănitei Zămisliri, în ziua de 8 Decembrie 1921, în strânsul din umeri al unora, satirizarea altora și rânjetele dușmănoase ale multora.

Lucru ușor de înțeles când te gândești că pornirea la drum s'a făcut fără o lăsaie ajutor de stat. Ba cu înlăturarea, chiar dela început, până și a intenției de a solicita vreodată acest ajutor. Și pe deasupra și cu programul, pe cât de revoluționar, pe atât de „retrograd“ pentru spiritul vremii: Reîntronarea lui Hristos în lumea de preocupări a intelectualilor! A intelectualilor dedicați celor mai diferite cariere. Și fiecăruia Fiul Dulgherului din Nazaret, cu doctrina Sa, având să-i fie îndreptarul în toate punctele de atingere ale specialității respective cu realitatea practică, ori pe planul ideologic.

De fapt: îndrăsneală încercare. Dar de ce nu-s în stare „nebunii pentru Hristos?” Cari, deși luați în bătaie de joc și împiedecați pe toate căile, la urma urmelor tot iasă biruitori. Cum s'a dovedit și în acest caz. Inceputul s'a făcut, precum remarcă *Dr. A. Angelini* într'un articol din *Reichspost* (29. 3. 36), cu 107 studenți, pentruca astăzi, după aprobarea regală din 2 X. 1924 ca universitate liberă, să aibă, la diferitele sale facultăți, 2358 ascultători. Pentrucă trebuie știut și aceasta: Universitatea „Sf. Inimi” din Milano are o facultate de Drept; una din Științe politice, economice și comerciale; alta de Litere și Filosofie; un Institut Superior Didactic, o Școală de Statistică și diferite, alte Școli de perfecționare. Apoi: laboratorii, seminarii, cabinete universitare; o casă proprie de editură: *Vita e Pensiero*, și o bibliotecă cu mai bine de 300.000 volume și peste 2000 reviste din toate părțile lumii.

Ironiile răutăcioase de altădată acum au amuțit. Au mai rămas doar' scrișnirile dușmănoase ale celor ce urăsc pe Hristos și învățătura Lui. Alma Mater Mediolanensis, dela catedrele căreia împart pâinea învățăturii dospite de aluatul Evangheliei nu mai puțin de 123 forțe alese, își vede de drum. După o notiță a unui cronicar dela *Osservatore Romano* (27. 3. 36), universitatea „Sf. Inimi” se poate mândri până acum cu 1053 laureați. Dintre aceștia o treime „partea cea mai bună și-a ales” întrând în mânăstiri, ori preoțindu-se; mai mult de cincizeci sunt președinți naționali ori eparhiali ai Acțiunii Catolice; cam patru sute sunt profesori secundari; douăzeci sunt profesori universitari; unii ocupă cu demnitate înalte funcții publice și mulți fac cinste, ca docenți universitari, diferitelor catedre dela universitățile regale italiene.

Drept că și corpul profesoral al acestui adevărat focar cultural e la culmea chemării. Rectorul, *P. Gemelli*, (fost medic, actualminte călugărit) e o somitate cunoscută și respectată și înafară de marginile patriei sale. Anul trecut, de ex. între altele, a reprezentat Italia la conferința psihotehnică dela Paris, iar dup'aceea a făcut pe raportorul la Congresul Internațional al medicilor catolici la Bruxelles. Alți profesori dela aceeaș universitate au ținut cursuri și în străinătate, ca, de pildă, *A. Fanfani* și *A. Oddone*, la Santander, ori au luat parte activă la congrese de aiurea, ca prof. *Boldrini* la Congresul Internațional de Sociologie la Bruxelles ș. a. În schimb câtă grijă au ca și la facultățile universității lor să fie auzite conferințe și cursuri extraordinare, ținute de cei mai dinstinși exponenți ai adevărului adevărat și reprezentanți ai culturii trecute prin filiera creștină! Câteva teme de atari conferințe și cursuri de anul trecut: Dogma cristologică; Misiunile; Statul corporativ;

Orientări moderne în legislația penală; Conferința de pace dela Versailles; Horațiu și Goethe; Raporturile italo-britanice; sau ciclul de conferințe al card.-arhiepiscop Schuster despre „Întoarcerea Sf. Pavel“, ca să nu mai lungim firul reportagiului.

Toate aceste eforturi și realizări, precum și sutele de burse ce se dau studenților talentați, dar lipsiți de mijloace materiale, (anul trecut s'au dat 300 burse) reclamă sume enorme de bani. Și aici e miracolul: Banii nu lipsesc. Iar asta nu grație vistieriei statului, ci numai și numai mulțumită spiritului de jertfă al catolicilor italieni. Toate acele milioane grele de lire, câte necesită un atare așezământ, vin din *danile benevole* ale mulțimilor mărinimoase. (Anul trecut s'au adunat 3 mil. după *Apostol*, nr. 16 din 19. IV. 36). Lumea credincioșilor italieni înțelege însemnătatea Universității catolice și, dela contele și proprietarul de averi fabuloase și până la măturătorul de stradă și păstorul de capre, cu toții contribuie, după puteri, la susținerea acestei adevărate Școale a Neamului. Un spectator de zilele trecute al acestui fenomen unic în felul său notează (*Osservatore Romano*, 30—31. 3. 36) încântat: „Sfinte liturghii; cuminecări generale; rugăciuni; mortificații; suferințe fizice și morale; jertfe de timp, de interese, de bani, de trudă obositoare, intensă, necurmată pentru propagandă: iată bilanțul Zilei Universitare 1936! Și totul trebuie socotit la mii și milioane: o grandioasă mobilizare a sufletelor!“ — Mari sunt cu adevărat puterile credinței, și neasemănate înfăptuirile ei!

D. N.

PENTRU ORGANIZAREA FETELOR

„Acțiunea Catolică“ urmărește încreștinarea întregii vieți publice. Lucrează metodic. Imparte munca după ramurile firești în cari se desface întregul social. De aceea avem în „Acțiunea Catolică“ apuseană organizațiuni distincte pentru bărbați și pentru femei, și iarăși ramuri despărțite pentru tineretul masculin și feminin.

„Agrul“ nostru merge pe același drum. Pe lângă organizațiile propriu zis „agriste“, cari tind tot mai mult să rămână secția bărbaților, are de pe acuma o puternică secție a femeilor adunate într'o federală pe întreagă provincia bisericească. Studenții sunt grupați în „Astru“. Pentru desăvârșirea ramificării organice ar fi utilă, cred, încă o grupare, de care până acuma s'a vorbit prea puțin: a *fetelor*. Strânse în organizații proprii ar putea face bună ispravă. Pentru ilustrarea acestui lucru se poate invoca pilda din Franța, unde o astfel de organizare există încă din 1909, deci

înainte de formarea oficială a „Acțiunii Catolice“. În broșura: *Les Fédérations diocésaines de jeunes filles*, (ed. de Secretariatul central. Paris 1931) aflăm despre ea date interesante, care ne pot fi și nouă de folos.

Nu prea există parohie în Franța care să nu aibă ceva asociație de fete: „oeuvres“ sau reuniuni specializate, cari se ocupă de tinerimea feminină ori fac apostolat cu ajutorul ei. Toate aceste asociațiuni sunt organizate acum, în fiecare dieceză, într'o federală, care stă sub autoritatea episcopului. În felul acesta se sistemizează și coordonează activitatea tuturor spre ținte comune și urmărind o tactică comună. Rezultatele acestei concentrări și concertări a tuturor energiilor și devotamentelor tinerești sunt foarte însemnate. Faptul că se cunosc, că se știu multe, le sporește încrederea și stimulează emulațiunea nobilă în bine. Aceasta fie că e vorba de formațiunea spirituală adânc religioasă a membrilor, scop pe care îl urmăresc în primul rând; fie mai ales în apostolatul pe care îl îndeplinesc în mediul și cercul lor de activitate, cucerind pentru mișcare tot mai multe elemente tinere și sporind pretutindeni sentimentul datoriei de-a contribui la misiunea universală a Bisericii.

Dar deși scopul urmărit este același pentru toate federațiile, formele de organizare și de muncă variază după eparhii. Și anume, după gradul de vechime și împrejurările în cari au fost fondate, după istoria, tradițiile și lipsurile particulare ale diecezei. De aceea fiecare își are fizionomia distinctă, metode proprii, mijloacele sale de activitate speciale. Așa aflăm în diferitele federale nu numai grupări încadrate în „Liga națională“, ci și *mișcări specializate*, cum sunt „Tinerele lucrătoare catolice franceze“, „Tinerele studente franceze“; *opere generale* ca Apostolatul Rugăciunii, Cruciada Eucharistică; *opere diecezane* ca patronaje, ateliere pentru fetele sărmene și *Uniuni catolice* (infirmiere, cusătoare etc.). Fiecare din ele își alege un nume care le caracterizează și este în acelaș timp simbolul idealului lor (Les Plus Vaillantes = cele mai viteje; les Rayonnantes = strălucitoarele; les Semeuses = sămănătoarele); o deviză: rugăciune, muncă și suferință; pietate, studiu și activitate; curățenia, curajul și veselia; o insignă, un cântec și un steag care concretizează acest ideal. Adeseori au și uniformă.

Federațiile diecezane stau *sub ocrotirea sf. Fecioare*, sau a uneia din sfințele Franței: Ioana d'Arc și Tereza de Lisieux. Ele sunt conduse de un comitet în frunte cu un director numit de episcopul diecezan. Comitetul asigură unitatea de acțiune în die-

ceză. Transmite ordinele de sus, stimulează activitățile și devotațiile. Organizează manifestațiile și compune buletinul. Peste directorii diecezeni e *Secretariatul Central* al tuturor federațiilor. E pus sub controlul imediat al secretarului general al Acțiunii catolice, care reprezintă ierarhia. Secretariatul central (Paris) este un organ de documentare pentru capetele de conducere ale Federațiilor diecezane și un organ de legătură între conducătorii federațiilor. De documentare, prin trimiterea lunară, personal și confidențial, la fiecare episcop și director diecezan, a unei „comunicațiuni lunare“, fiind sinteza a tot ce s'a petrecut, în decurs de o lună, pe teren diecezan, național și internațional. Iar pentru fete, chestiunile de ordin general cari le interesează și primejdiile cari le amenință. De legătură: organizând reuniuni, la cari participă toți directorii federali.

Unele federații au și un buletin lunar. El servește la transmiterea ordinelor Episcopului, la publicarea articolelor de interes general, a deslușirilor diverse și pentru cronica completă a vieții din federații. După statistica din 1935, publicată de buletinul central, reiese că sunt 47 de federații diecezane, cari au 281.590 membre. Fiecare membră plătește o cotizație dela 5 la 10 franci. Acesta este primul izvor de venit. Mai primesc apoi donațiuni, aranjază ceaiuri și ședințe, pentru a-și asigura latura financiară.

Activitatea lor principală e formarea totală a fetelor atât din punct de vedere creștinesc cât și omenesc (formațiune intelectuală, familiară și socială): prin rugăciune, sacramente, exerciții spirituale, pelerinaje și buletinul lunar. — Exercițiile spirituale închise sunt un factor covârșitor pentru formarea lor morală. Ele sunt ținute numai pentru fete. Intr'o dieceză există nu mai puțin de 23 centre de exerciții spirituale! Intr'un singur an, 1933, în eparhia de Metz au făcut astfel de deprinderi sufletești 1.667 de membre, ținându-se pe deasupra alte 80 de exerciții deschise. — Pelerinajele încă sunt un puternic stimulent pentru pietate.

Vitalitatea credinței și intensitatea vieții interioare depind, mai ales în această epocă de frământări, de o solidă instrucțiune religioasă. Necesitatea a dat ființă: *Cercurilor de studii*, lunare sau bilunare; *cursurilor superioare* de instrucțiune religioasă, *conferințelor* asupra chestiunilor sociale, *conferințelor* săptămânale de iarnă. La îndemână le stau membrilor și bibliotecile, apoi buletinele. — În toate acestea, firește, obiectivul principal este pregătirea femeii pentru idealul de soție și mamă. Subiecte consacrate sunt divorțul, căsătoria, legislațiunea căsătoriei. Enciclica Papei Pius XI: „*Casti Connubii*“ e foarte temeinic explicată.

Așa se face pregătirea teoretică. Pentru latura practică, li-se dau prețioase învățături despre aranjamentul în casă, bucătărie, igienă, vestminte, grădină, paserile de casă, cusătorie etc.

Misiunea lor se extinde și la cucerirea altor membre. Se consideră drept *mica auxiliară a Clerului*. Rivalizează în zel pentru cauza lui Hristos, făcând ca el să fie iubit în familie, parohie și societate, acolo unde ele activează. Fac ore de cateheză, unde e necesar. Dau un bun sprijin corului bisericesc și îngrijesc de podoaba bisericilor. Vrând și distribuie „presa bună”. Fac ședințe recreative, punând venitul la dispoziția operelor de caritate din parohie. Așa se întrețin, în multe părți, școlile parohiale confessionale. Financiază chiar și colonii de vacanță.

În fața ateismului și amoralismului modern o activitate socială catolică de felul acesteia e cât se poate de bine venită și la noi. Nevoile timpului o reclamă azi mai mult ca oricând. De ce n'am încerca înjgheburile ei?

ȘT. B. DRAGU

MOARTEA CARDINALULUI ALESSIO LÉPICIER

În 20 Mai — presara Înălțării Domnului — s'a mutat la cele vecinice Eminența Sa Cardinalului Lépicier. Prin moartea lui Biserica și Colegiul Cardinalilor pierde pe unul din cei mai devotați fii și slujitori, pe un preot și călugăr de o rară pietate, de o impunătoare cultură teologică, de o neîntrecută iscusință în tratarea afacerilor bisericești celor mai importante la diferitele popoare, ceea ce apare vădit din multele misiuni cu cari a fost încredințat din partea Sfântului Scaun Apostolic.

Născut în Franța, în Vanconleurs, la 1863, din părinți distinși în dragoste și alipire față de Biserică, intră de tânăr în ordinul Serviților, unde și-a făcut întreg cursul studiilor eclesiastice cu delincință exemplară și multă pricepere, astfel încât la vârsta de 22 ani a fost sfințit preot. A petrecut mai mulți ani în ordul său, având slujba de profesor. După aceea a ajuns măiestrul noviciilor ordului său din Anglia.

În perioada aceasta a vieții sale tot timpul liber l-a folosit pentru câștigarea aprofundată a cunoștințelor teologice spre cari avea o deosebită aplicare.

Faima inteligenței și stăruinței tinărului călugăr a ajuns la Roma și Papa Leo XIII — de fericită aducere aminte — la invitat să ocupe catedra de Dogmatică la Universitatea Colegiului Urban de „Propaganda Fide” pe care o părăsise ilustrul profesor Satolli ridicat la rangul de Cardinal.

Noul său post onorific tinăru profesor l-a împlinit spre mulțumirea unanimă, atrăgând chiar și îndestulirea și lauda Papei Leo al XIII. Dovada acestei aprecieri e faptul că — adormitul în Domnul — curând a fost numit la aproape toate înaltele Congregațiuni din Roma, în cari și-a dovedit neîntrecuta putere de muncă și temeinica știință și judecata clară în multiplele ramuri ale administrației Bisericii universale.

Ceace îi va păstra multă vreme amintirea e știința profundă, sistematică și atrăgătoare în întreg domeniul științei teologiei, dar cu deosebire e distins în studiul dogmaticii, deși are multe lucrări de valoare și din Scriptură, Patristică, Ascetică și Apologetică.

Convingerea statornică i-a fost că mintea doritoare de adevăr și credința supusă descoperirii divine nu sunt destinate să treacă nepăsătoare una lângă alta ca și doi streini aparținători la două lumi streine, ci precum mintea însetată de adevăr poate — în bună parte — să ne ajute la primirea credinței, așa și știința cu puterea sa poate pătrunde încâtva câmpul misterios al credinței. „Fides quaerens intellectum“, acesta e cuvântul de ordine, programul catolicismului dela începutul existenței sale, și acestui program i-a rămas credincios în mijlocul deosebitelor ispite ale scepticilor, voluntariștilor și a misticilor, regretatul Cardinal.

Urmaș și tălmăcitor iscusit al învățăturii Sf. Thoma de Aquino, indentificat sufletește cu modul de gândire al îngerescului Măestru, a ajuns să asimileze complet sublima doctrină a acestuia.

Din prisosința minții și a sufletului său fermeca cu glasul blând și convingător pe aceia cari au avut fericirea să-i fie învățăcel.

Oprele sale — cari cuprind întreaga doctrină a Sf. lui Thoma — sunt scrise într'o latinească cursivă, aleasă și atrăgătoare.

Devotat în chip deosebit cultului Preacuratei, a și scris în cinstea Ei o carte, care multe veacuri îi va arăta dragostea sfântă ce o purta ocrotitoarei acelor cari o măresc pe Dânsa.

TELLUS

SPANIA SUB STĂPÂNIA „FRONTULUI POPULAR“

Alegerile din Februarie c. au dat câștig de cauză stângei coalizate în „Frontul Popular“. Ceeace, în fond, însemnează biruința bolșevismului. Gândurile de care e animată această mișcare ajunsă la putere au fost concretizate în fapte cu urme de dărâmături și graiu de flacări, ba chiar și cu morman de cadavre omenești, de preferință clericale.

Lista isprăvilor tăciunărești a favoriților de urnele electorale

e ceva înfiorător. Însărcinarea de a prezenta-o cortezurilor, în 15 Aprilie c., și-a luat-o asupra-și d. Calvo Sotelo, care a publicat-o apoi și în cotidianul *El Debate* din 17 Aprilie c. Catastihul alcătuit de deputatul spaniol își grupează materialul documentar sub patru aspecte: a) incendii, sacrilegii și jefuiri de biserici; b) agresiuni de persoane, cu uciși și răniți; c) incendii și jefuiri de redacții ziaristice; d) incendii și jefuiri de centre politice, casinouri și case particulare.

Din raportul acesta reprodus incomplet, ca supliment, de excelenta revistă *Lettres de Rome* (Mai 1936), reținem și noi o seamă de cazuri. Și încă numai de cele din partea primă a raportului d. Sotelo. Pentru *Februarie* răbojul incendiilor, sacrilegiilor și jefuirilor încreștează (cu datul zilei în paranteză): Alcanadra: biserica e prădată, Sf. Sacrament e împrăștiat pe jos (18). Bejar: biserica jefuită, incendiată, apoi prefăcută în sală de bal (19). Puig: poarta bisericii forțată; statuetele aruncate în stradă; cea a Ven. Jofre, înființatorul spitalului din Valencia, e decapitată (19). Elche: se dă foc mănăstirii călugărițelor „N. D. de la Merci“, se fac scrum două biserici și e prădată mănăstirea călugărilor „Sf. Inimi“ (20). Palma del Rio: călugării fugăriți, mănăstirea aprinsă. Benaosan: biserica parohială dată flacărilor, apoi dărâmată până în temelii. Bejar: se purcede tot așa cu biserica „Mântuitorul“. Corruna: biserica „Sf. Inimi“ aprinsă; Sf. Specii și vasele sacre necinstite (20). Chillon: eremitajul asaltat; călugărițele fugărite (22). Castellon: se face bal în biserică (22). Busto de Bureba: se forțează ușa bisericii; e furat chivotul; Sf. Specii risipite pe vatră, în toate părțile (24). El Ferrol: e incendiată biserica S. Maria del Villar (29). În aceeași lună se mai comit fărădelegi similare cu aprinderi de sanctuare, furturi de obiecte sacre, sfărâmări de statui (la Manzaneres, bună oară, în 23, decapitează statua Domnului Hristos și-i rup picioarele). Trecem însă peste ele, ca să mai semnalăm puține și din *Martie* c., la fel de bogat, — ba chiar și mai bogat, — în barbarii similare.

Numai câteva și din acestea. — Bollulos: e nimicită o icoană a Preacuratei în azulejos; din veac. XVII (2). Alcalá de Henares: băncile și icoanele din fosta biserică a jezuiților sunt scoase în stradă, făcute grămadă și aprinse (5). Niebla: e incendiată biserica parohială — un mărăgăritar din veac. XI, — și dărâmată până în temelii (7). Madrid: e aprinsă o parte a mănăstirii călugărițelor „Bunului Păstor“; i-se dă foc colegiului parohial și mănăstirii ce-i aparține; icoane și mobile bisericesti sunt arse în stradă; se încearcă incendierea alor două mănăstiri de pe splaiul de Valence

(11). Granada: se dă foc bisericii „Mântuitorului“, cu care prilej ard și statui de neprețuită valoare artistică; tot atunci sunt incendiate și bisericile Sf. Gregorie și Sf. Cristofor, tot deacolo (11). Logrono: se dau pradă flacărilor mănăstirile călugărițelor Mariste, Adoratrice, Augustiniene, Carmelitane și mănăstirea călugărilor Mariști (14). Saracho: biserica e asaltată, mobilierul e zdrobit; altarului și unui Christ artistic i-se dă foc (10). Buitrago: biserica S. Maria și toate comorile sale de artă gotică, adeca 28 de statui și un Christ din veac. XII—XI, sunt prefăcute în țăndări și cenușă (16). Sevilla: ca să nu fie acuzat de trădăvie, primarul unui oraș din provincie profanează toate statuetele din biserici, după aceea le „bagă la arest“ (17). San Roque: preotul e silit să evacueze, în răstimp de câteva ore, biserica, pentruca să fie transformată în școală. Monteagudo: e jefuită biserica, iar o femeie, care vruse să scape icoana Sf. Gaetan (patronul localității), e forțată s'o arunce ea însăși în foc (19). Valdigna: se dă foc bisericii de aci, apoi celei din Montana și capelei Sf. Laurențiu (27).

Să mai continuăm cu spicuirile? La ce bun? Sinistrul mănunchiu pe care l-am smuls dintr'un imens buchet satanic, grăiește și el îndeajuns de ce se pregătește credinței creștine în tainele tovarășilor roșii. Pentru întregirea tabloului de groază, zugrăvit cu foc și sânge între 16 Februarie—2 Aprilie c. de ucenicii spanioli ai lui Lenin, mai adaugem, după *Osservatore Romano* (27—28. IV. 36), o mică statistică rezumativă, lăsând afară rănirile grave și uciderile, multe la număr și ele. Capitolul *asalturi și distrugerii* înregistrează: Centre politice: 58. Edificii publice: 72. Domicilii particulare: 33. Biserici: 36. Total: 199. La capitolul: *incendii* se însumează: Centre politice: 12. Edificii publice și private: 45. Domicilii particulare: 15. Biserici: 106. Total: 175. — Catastihul aceluiași barbarii pe răstimpul 3 Aprilie—7 Maiu c., compus tot de d. C. Sotelo și publicat în cotidianul spaniol *A B C* din 17 Maiu c., notează și el între altele nu mai puțin de alte 80 incendieri și distrugerii de biserici și mănăstiri.

Credem că-i deajuns. Roadele acțiunii comuniste arată în adevărata sa lumină mentalitatea de care-i călăuzit funestul conșorțiu ce diriguște această expoziură a iadului.

D. N.

CRONICI — INSEMNĂRI

Primejdia sectelor

Polemică interesantă s-a încins, de curând, pe tema răspândirii îngrijorătoare a sectelor religioase. — Episcopia ortodoxă a Clujului, mănecând dela situația tristă din parohia Valea-largă (jud. Turda), a ridicat protest la minister împotriva prea marelui binevoit și chiar ocrotire pe care o găsesec toți sectanții la autoritățile de stat. Ministerul, firește, se lapadă de acuză, cău-tând să arate că tot ce face este perfect legal, adecă în conformitate cu legea și regulamentele. În schimb, vina principală pentru răspândirea sectelor ar avea-o Biserica, slujitorii căreia nu-și implinesc întreagă datoria.

Intervenind în discuție, ziarul „Universul“ (27 și 28 Mai) are observații cât se poate de judicioase în cauză. Arată, mai întâi, că propaganda sectanților este un pericol național. Duce la distrămarea sufletească a neamului. Trebuesc deci luate măsuri de apărare. Biserica, de sigur, să-și facă toată datoria. Dar a fost ea mai bună, mai activă în trecut? Nici vorbă. Totuși sectele sporesc acuma, când preoțimea își implinește mai bine chemarea decât în trecut. Evident, deci, că sunt alți factori în joc decât lipsa dela datorie a Bisericii. Și nu-s greu de găsit. Nu e simptomatică și concludentă împrejurarea că sectele sporesc în chip deosebit la granița apuseană și nordică a țării! De ce tocmai acolo? Și alt fapt. Toate sectele dispun de resurse materiale considerabile. De unde? — Tot atâtea considerente, cari arată limpede că e o problemă de stat aci, nu numai una bisericească. Ministerul o fi lucrând el „legal“; dar dacă legea însași n-o fi

bună? Ea trebuie adusă în concordanță cu interesele vitale ale neamului. »Este timpul să ieșim din indolența noastră, conchide „Universul“. Ne ajung cele două biserici, *ortodoxă și unită*. Ele au sprijinit și conservat statul în trecut; tot de ele avem nevoie și azi«.

De perfect acord cu acest fel de a vedea lucrurile. Trebuie să mărturisim însă, în același timp, și nu cu puțină durere, că și ministerul are oarecare dreptate. Problema este, fără îndoială, de interes public național. Statului nu-i e permis să o nesocotească. Nu mai puțin adevărat este însă, că în primul rând chestiunea e bisericească. Nu numai în ce privește origina răului, ci și în mijloacele de combatere a lui. Cei mai mulți rătăciți aleargă la stricătorii credinții în căutarea unei vieți religioase mai vii, pentru satisfacerea unor trebuințe sufletești rămase fără răsunet la altarul strămoșesc. De aici partea de răspundere, pentru trecut ca și pentru viitor, pe care o are Biserica. — În tot cazul, e timpul suprem ca în loc de discuții în contradictoriu, Statul și Biserica să se pună pe lucru în plin acord, după un plan sistematic și cu mare răvnă. Mai ales cu mare răvnă apostolică! (a).

Nouii vlădici ortodocși

După foarte scurt timp de văduvie, scaunele episcopocști dela Argeș, Cluj și Oradea au fost completeate. Desemnați de astă dată fără neajunsuri de ordin electoral, noii ierarhi au și fost hirotoniți și au primit, cu ceremonialul obișnuit, investitura regească.

Subliniem cu deplină satisfacție această netedă desfășurare a lucrurilor.

E singura folositoare și singura compatibilă cu demnitatea instituției care se cheamă Biserică. — Luăm parte sinceră la bucuria fraților și dorim din inimă nouilor ierarhi viață lungă și cărmuire bogată în roade duhovnicești. — Persoanele ridicate la înalta slujbă de arhiepiscopi: Preasfințitul *Grigorie Leu* (Argeș), *Nicolae Colan* (Cluj) și *Nicolae Popovici* (Oradea), îndreptățesc cele mai bune speranțe. În chip deosebit cei din urmă doi, cari ne interesează mai deaproape, duc pe tronurile arhieresti nu numai tinereță și talente alese, ci și o cultură teologică recunoscută. Preocupările lor cărturărești sunt prognosticuri mult promițătoare pentru străduințele din viitor.

Din parte-ne îi asigurăm, că vom urmări cu toată obiectivitatea aceste strădanii. Ne vom bucura de tot binele pe care îl vor realiza și de tot sporul de viață creștinească pe care îl va înregistra ortodoxia ardeleană prin contribuția lor. Suntem, anume, convinși, că aceasta e singura cale bună, singurul drum care ne apropie și de marea țintă a înfrățirii: munca de zidire în propria casă, căutarea sinceră a adevărului evanghelic, înălțarea continuă a nivelului spiritual în propria turmă. De aceea le dorim, din toată convingerea noastră creștinească și românească, să se ferească de ispitele confesionalismului agresiv care surpă, nu zidește; indușmănește și nu cucește suflete. — În această nădejde le strigăm: Intru mulți ani!

Pericolul roșu

Deschizând expoziția mondială a presei catolice, în Roma, S. Părinte Papa *Pius XI* a rostit o cuvântare de cea mai mare importanță, despre primejdiiile cari amenință acum Biserica și societatea.

Papa constată, mai întâi, cu satisfacție că participă la expoziție 45 națiuni din Europa și America și 53 regiuni din celelalte continente. Deplânge absența Rusiei și Germaniei, țări în cari nu există presă catolică, nici liber-

tate religioasă. Organizatorii merită toată lauda. E bine ca tocmai purtătorii condeiului să fie în chip deosebit atenți la marile primejdii ale ceasului de față.

„Cel dintâi pericol — urmează S. Părinte — cel mai mare și mai general, este fără îndoială comunismul, în toate formele și nuanțele sale. El amenință totul, cuprinde tot, se infiltrează în toate, pe față sau prin vicleșug: demnitatea individuală; sfințenia familiei; ordinea și siguranța societății și mai ales religia, mergând până la negarea pe față a lui Dumnezeu; și în chip cu totul deosebit religia catolică. O întreagă literatură abundantă, și durere, foarte răspândită, pune în lumină acest program. În câteva țări (Rusia, Mexic, Spania, Uruguay, Brazilia) ele au fost confirmate prin fapte sau cel puțin prin încercări.

„Este acesta un pericol cu adevărat universal: de-o universalitate proclamată și invocată continuu și fără înconjur, practică apoi și dezvoltată printr-o propagandă pentru care nu se cruță nimic. Universalitate, cu atât mai periculoasă atunci când, — așa cum s-a întâmplat acum de curând — ia atitudinile mai puțin violente și la aparență mai puțin impii, pentru a putea pătrunde în cercuri altfel mai puțin accesibile, și pentru a obține — cum și reușește efectiv — convențe incredibile, ori cel puțin tăcerea și toleranța, de valoare neprețuită pentru cauza răului, cu consecințele cele mai funeste pentru cauza binelui...”

Aceste lucruri le spune Părintele creștinătății gândindu-se nu atât la Biserică, care are pentru sine garanția promisiunilor divine, cât mai mult la așezările sociale și politice pământești. Ele sunt mult mai grav amenințate în însaș ființa lor. Pentru ele altă salvare nu-i, decât să îmbrățișeze adevărul propovăduit de Biserică, pentru că ea, „Biserica catolică este păstrătoarea unică și neînlocuibilă a creștinismului adevărat și autentic”. Lucrează deci

împotriva intereselor lor însăși statele cari împiedecă libera dezvoltare și acțiune binefăcătoare, Bisericii, respingând imensul aport pe care ea îl dă pentru pacea și fericirea popoarelor. Biserica nu vrea, prin aceasta, să intre în sfera de acțiuni propriie Statului, dar nici „nu poate admite, ca politica să nesocotească morala...”

Cuviintele Papii trebuie să ne dea de gândit și nouă, tuturor. Trebuie să fim, pe viitor, deosebit de atenți și la noile metode de penetrație ale comunismului, care se îmbracă în piele de miel pentru a putea intra în turmă. Exemplele nu lipsesc nici la noi. (a).

Onisiforisme

În numărul din urmă am arătat cum brodează d. Ghibu, profesor universitar, membru corespondent al Academiei române, etc. etc., atât de răsunătoare-i frazeologie patriotică pe un simplu falș. A înlocuit adică cuvântul *ordine* cu *averi* și... naționalismul a isbucnit ca isvorul din stâncă.

De data aceasta vom arăta o nouă ispravă a neodihnitului salvator de țară. Rămânem tot la celebra — lucus a non lucendo — broșură *Nulitatea concordatului*, care e un inepuisabil tezaur de ilariante deșteptăciuni. Legea pentru ratificarea concordatului a fost votată de Senat în ședința dela 25 Maiu, iar de Camera deputaților în ședința dela 29 Maiu 1929. Fiindcă înainte de-a fi supus ratificării Corpurilor Legiuitoare a avut loc un schimb de scrisori între guvernul român și S. Scaun privitor la interpretarea unor articole ale Concordatului, aceste scrisori, socotite ca făcând parte integrantă din concordat, au fost și ele anexate la textul lui și supuse, ca și el, ratificării. Ascultați acum comentariile Onisiforului: „Legea votată de Parlament spune că acele scrisori »se alătură la legea de față«. Drept consecință ele și sunt în adevăr alăturate, dar nu la lege, ci la Concordat, și fără nici o mențiune despre caracterul și

puterea lor. Ceea ce ar putea însemna că ele sunt niște simple anexe necesare». Așa scrie textual d. Onisifor la pp. XXIX—XXX ale broșurii citate.

Acum tu cititorule, care nu ești nici profesor universitar, nici membru corespondent al Academiei, nici etc. etc. ci un om ca toți oamenii, te vei întreba: ce sunt scrisorile amintite? Părți integrante ale Concordatului. Deci unde trebuiau ele »alăturate?« La textul Concordatului. Pentru ce? Pentru că să fie ratificate împreună cu el. E logic, nu? Sigur, pentru mine și pentru tine; dar vezi d. Ghibu nu e ca noi. Dsa ține cu orice preț să fie deștept și, uite, reușește peste toate așteptările. De-aceia scrie că nu se face »nici o mențiune despre caracterul și puterea« celor două scrisori. Așa să fie? Dacă ar fi așa, d. Onisifor n'ar reuși să fie deștept. Dar nu este așa, căci iată ce citim în »Legea pentru ratificarea Concordatului« publicată în »Monitorul Oficial« No 126 din 12 Iunie 1929, p. 4478: »Aceasta lege dimpreună cu Concordatul și adresele la dânsul anexate s'a votat de senat în ședința dela 25 Maiu anul 1929...« apoi: »aceasta lege, dimpreună cu Concordatul și adresele la dânsul anexate, s'a votat de adunarea deputaților în ședința dela 29 Maiu anul 1929...«.

Face-se aci mențiune despre caracterul și puterea scrisorilor? Se face! Ce fel de mențiune? Că s'au votat și ele ca și Concordatul și deci au acelaș caracter și aceeași putere. Mai pot fi ele socotite ca »niște simple anexe necesare«, cum spune d. Onisifor? Evident, nu. Atunci pentru ce scrie savantul dela Cluj cum scrie? Fiindcă vrea să fie deștept și fiindcă voind acest mare lucru, își are logica dsale specială.

Iată într'adevăr un monument de astfel de logică. La pag. XXX a cărții citate, dsa scrie: »Dovada că cei cari au ratificat Concordatul și n-au avut o conștiință exactă a însemnătății acelor scrisori, sau că ei își dădeau seamă, că ele nu rezolvă nimic... ni-o

dă faptul, că Concordatul a fost publicat mai târziu de mai multe ori fără *aceste scrisori* (sublinierea e a deșteptului) ca și când ele, deci, ar fi neesențiale. D. Ghibu ne indică în notă și cine a publicat Concordatul fără scrisori: I. Mateiu în broșurile sale *Valoarea Concordatului cu Vaticanul* (Sibiu 1928 p. 105) și *Politica bisericească a statului românesc* (p. 211).

Sigur ați observat subtilitatea logică a d. Ghibu: Faptul că I. Mateiu publică textul Concordatului fără cele două scrisori, e o dovadă că Iuliu Maniu, Gh. Mironescu, Aurel Viad și întreg guvernul din 1929 împreună cu corpurile legiuitoare nu și-au dat seamă de importanța lor, ori au crezut că ele nu rezolvă nimic. — E strașnic Onisiforul!

Dar la aceeași pagină dsa mai scrie ceva: »De altfel — ceea ce este pe cât de grav pe cât de caracteristic — Concordatul ratificat nu s'a publicat nici până în ziua de astăzi *în românește, nici în Monitorul Oficial* nici altundeva«. Faptul e într'adevăr foarte grav și foarte caracteristic pentru mentalitatea d. Onisifor. Grav de tot, căci *textul românesc* împreună cu cel francez al Concordatului s'a publicat, deodată cu legea care-l ratifică, în Monitorul Oficial No 126 din 12 Iunie 1929 la paginile 4479—4486, iar la paginile 4487—4489 s'au publicat în textul francez și în traducere românească și scrisorile anexe. Lucrul e deci cu mult mai grav și mai caracteristic decât cum își inchipuie d. Ghibu. E de-adeptul patologic! (p).

Rotary-Club

Era singurul lucru care ne mai lipsia ca să fim fericiți: cluburile rotary-ene. Ne-am apucat deci să le înființăm și să le inaugurăm cu mare solemnitate și cu gustoase banchete.

Cade-se dară a ști, că asociația rotarienilor a fost înființată la 1905 de avocatul Paul Harris din Chicago,

pentru a cultiva spiritul de înaltă înțelegere și împlinire a tuturor datoriei cetățenești și patriotice, precum și a tuturor datoriei profesionale. În acest scop se constituie în fiecare oraș câte un club, în care sunt reprezentate toate profesiunile prin câte un membru. Aceștia se întrunesc săptămânal, schimbând de fiecare dată pe patronul întrunirii și vecinii (de aici numele de rotary, cuvânt englezesc care înseamnă »rotație«). Federalizate în Rotary Internațional (Chicago), azi există în lume peste 3600 astfel de cluburi.

Toate ar fi bune și frumoase, dar este un mic defect de frumusețe. Nu se prea poate oblici destul de limpede concepția de viață a instituției. Faptul că se prezintă ca internațională și interconfesională este, în sine, cam suspect. Al doilea, și mai deochiat: aparțin mișcării mulți francmasoni notorii, mai ales în Spania și cluburile sud-americane. Al treilea: evidenta inutilitate a întregii acțiuni. Nu pe această cale se cultivă simțul datoriei, pe care îl propovăduiește în primul rând credința, apoi atâtea așezăminte patriotice și sociale cunoscute.

De aceea autoritățile bisericești catolice și-au pus în gardă credincioșii față de rotary-eni cari, deși nu-s dovediți francmasoni, totuși seamănă a loje. (x).

Ne întrec Sovietele

»Radio-Central« vestea, de curând, lucruri de necrezut din Moscva comunistă. Zice că guvernul sovietic are gata o nouă lege pentru reglementarea căsătoriilor și protecția natalității. Avortul va fi oprit cu desăvârșire, pedepse necruțătoare isbind nu numai pe medicii cari ar îndrăzni să-l săvârșască, ci pe toți cari în ceva chip ar fi amestecați în crimă, precum și pe mama criminală. În același timp, se îngreunează simțitor divorțurile, pentru a se asigura stabilitatea căminului familial, cazul lui Martin Redles din Cadrilater. Și, rând pe rând, acești călăi infami

scapă de pedeapsă. Așa cum a scăpat și acesta din urmă. Și asta sub regimul vechiului cod penal. Ce va fi mâine, cu noul cod care este neasemănat mai indulgent cu cinstiții omoritori de copii? Își pune întrebarea și »Universul« și se sperie de perspective. Găsește acum că »indulgența noului cod penal în materie de avort este nejustificată, după cum nejustificată este și indulgența în materie de adulter«.

Foarte corect și foarte adevărat. Dar cam târziu. Atunci când s'a desbătut codul, »Universul«, cu toată presa noastră în afară de cea catolică, a tăcut chitic. De ce? Dacă vorbeau atunci răspicat, cerând să se respecte pe deantregul legea firii, legea lui Hri-Familiiile cu copiii numeroși vor fi subvenționate de către stat. Se înființează maternități noi, cu peste 1,500,000 paturi.

Nu știm în ce măsură se vor dovedi exacte aceste informațiuni. Cert este însă că, mai ales în această materie a protecției familiei, Sovietele s'au îngrozit de abinelea de rezultatele teribile ale dobitoceștilor principii pe care le-au aplicat până acum. Este, deci, neîndoios că, în fond cel puțin, informația nu greșește. — Și bine este a se nota: e vorba de sfărmașarea unei dogme esențiale în doctrina comunistă-materialistă! Fiindcă natura nu se lasă batjocorită. Oricine se ridică împotriva ei, rămâne înfrânt.

În această vreme de tragică pocăință rusească, fericita Românie, așezată pe temelii sănătoase ale familiei creștine, tinde cu mare viteză la *distrușterea sistematică a familiei*. Ușurează divorțurile, nu dă nici o atenție familiilor numeroase, nu se îngrijește în nici un chip de ocrotirea lehzuelor. Și, culmea idiotiei, permite avortul. — Zi de zi presa înregistrează cazuri înfiorătoare de uciderea copiilor în sânul mamelor. Sporesc Pripergaliile în toate părțile țării. De curând ne-a îngrozit stos, acum n'ar trebui să ne lamentăm. — Totuși, bine că măcar acum începe

deșteptarea. De-ar fi numai ținătoare și negovăitoare. S'ar putea împiedeca încă mult rău. Vom vedea. (a).

Oswald Spengler

Mai mult poet decât filosof, *Spengler* a fost unul dintre autorii cei mai cu influență în Germania postbelică. Opera sa principală: »*Untergang des Abendlandes*« (= Declinul Occidentului) l-a ridicat deodată între puținii aleși ai opiniei publice, ale căror idei sunt îmbrățișate chiar și dacă lucrările nu le sunt cetite, dintr'un motiv sau altul. Cum e cazul cu cele 2 volume ale »Declinului« spenglerian, scrise greoiu și cu logică anevoie de urmărit.

Fostul profesor de matematici și științele naturale la un gimnaziu din Hamburg, îmbiat în 1933 și cu o catedră la univ. din Lipsca, pe care însă el a respins-o, pentru liniștea dela München, unde se stinge în 9 Maiu c., concepe culturile ca totatâtea organisme absolut de sine stătătoare. Se ocupă cu opt culturi, insistând în chip deosebit asupra celei grecești (»apolinică«), apusene (»faustică«) și bizantine (»magică«). Cultura apuscană îi apare ca aproape de stingere. Viitorul e al »lumii de culoare«. Rușii se vor uni cu Africanii, Japonezii cu Pieile Roșii și cu asta va fi dată lovitura de moarte culturii albe. — Dacă mai poate fi o nădejde de mântuire, aceea este a se vedea în »Wikingii spiritului« ce-i poate da numai poporul ales, de sânge pur nordic, aparținând rasei predestinate: poporul german.

Teoria aceasta, dădăcită deja de Schoppenhauer și de Nietzsche, de sine înțeles că a găsit primire entusiastă la naștiți. Dar a întâmpinat și opoziție hotărâtă, cum a fost critica tăioasă a cugetătorului de elită Schretter,

Alte lucrări ale lui Spengler: »*Preussertum und Sozialismus*«, »*Der Mensch und die Technik*«, »*Neubau des Deutschen Reiches*«, »*Jahre der Entscheidung*« ș. a. Opera de care îi rămâne însă definitiv legat numele e »Declinul

Occidentului» apărută în 1917, anul de întunec și de presemne sigure ale prăbușirii germane. Ceeace îi face de înțeles și fondul pesimist și primirea înfrigurată ce i-s'a făcut în patria junkerilor deconcertați. (n).

Emigrația sionistă

Recentele incidente sângeroase dintre arabii și evreii din Palestina își au tάλcul lor în nάvala sionistă asupra Pământului Fάgăduințil. Directorul Institutului Francez din Damasc, d. *Robert Montagne*, a publicat în ultimul număr al revistei „*Politique Étrangère*” un studiu amănunțit și documentat asupra acestei chestii care, din motive ușor de găcit, preocupă mai nou intens presa mondială.

Cifrele, dealtfel, grăiesc mai elocvent ca orice ritor. Și graiul cifrelor spune că pe când înainte de 1930 imigrația evree în Palestina dădea anual între 5 și 10,000 indivizi, în 1934 intră în Țara Sfântă cam 40,000 de evrei. Cel mai mulți cu pașapoarte în regulă. Destul însă și prin vămile cucului. Și această revărsare e în continuă creștere. Așa se face că de unde în 1920 în toată Palestina nu erau decât 66,000 evrei, în 1931 trec de 175,000, ca numai după alți doi ani să se ridice la 240,000, iar la sfârșitul lui 1935 să se apropie de 350,000! Și să nu se uite că sunt amarnic de spornici: 42°/₁₀₀ natalitate, față de 21 la mie mortalitate.

Desvoltarea centrului sionistic, — a orașului *Tel-Aviv* — după toate acestea nu mai surprinde: are deja 120,000 locuitori și lucrările de noui și noui clădiri se urmează cu febră. Portul Jaffa nu mai dovedește masele de materialii de construcție ce sosesc mereu spre consternarea și furia arabilor ce au monopolul de a fi hamalii și cărăușii aceluia port. Clocotului ce-i frământă aceștia li dau expresie, nu odată, prin greve, sabotaj și încăerări sângeroase.

Indignarea arabilor o potențează și faptul că tot petecul de pământ la care se poate ajunge apucă exclusiv

pe mâini evreești. Iar aceasta se poate în urma împrejurării că emigrații evrei plătesc peste așteptări: un loc cumpărat de-un arab dela un alt arab, de ex., cu 10,000 lire palestinene, poate fi vândut unui evreu cu 200,000 lire. După care „fericitul” vânzător poate visa o așezare bolerească la Cairo... Ispita fiind mare, mulți îi cedează. Și așa minoritatea evreiască bănoasă se impune mereu și economiceste față de majoritatea numerică a musulmanilor.

Cum se va rezolva acest proces nemilos? Rămâne să se vadă. Fapt e că inferioritatea numerică a evreilor e compensată de potențialul economic. Dar și inferioritatea economică a arabilor își are compensația sa în potențialul apărării rasiste. Într'aceea Ierusalimul a devenit punctul nevralgic și zona critică în care dospesc contraste rasiste cu rădăcini ce duc departe-departe, în neguri de vremi și încrușișări de căi istorice. (n).

Annuario Pontificio

Pentru 1936 a ieșit zilele trecute de sub teascurile Tipografiei Vaticane. E o lucrare strașnică, de 1260 pagini, cu orientări minuțioase privitor la clerul catolic de toate riturile. Din datele statistice ale acestui anuar reiese că, la 31 Decembrie 1935, ierarhia în ascultare de Sf. Părinte Piu XI (al 261-lea Papă dela Sf. Petru) numără:

Cardinali: 68. Decanul de vārstă (are 85 de ani) al colegiului purpuraților romani e Granito di Belmonte. În timpul pontificatului actualului Papă au murit 60 de cardinali (cu Lépiciér, mort zilele trecute, 61). *Patriarhi*: 14, dintre cari 10 rezidențiali, 4 titulari. *Mitropolfi rezidențiali* 214; *vładicii* cu titlu de mitropolii: 38. *Episcopi rezidențiali*: 912. *Mitropolii și vładicii titulare*: 685. Abații și prelaturi „nuliuse”: 47.

În teritoriile misionare se află: 274 *vicariate apostolice* (în frunte cu episcopi sfinții); 103 *prefecturi apostolice* și 33 *teritorii misionare independente*.

Cu totul așadar: 1735 eparhii de sine stătătoare (În acest număr nu se cuprind cele 685 mitropolii și episcopii titulare).

De reținut amănuntul că actualul Pontific Roman, în cei 14 ani de supremă cărmă bisericească, a înființat 105 episcopii, respectiv mitropolii noi, și 22 abații independente, iar 22 episcopii le-a ridicat la cinstea de mitropolii. Același a mai înființat în teritoriile misionare 92 vicariate, 75 prefecturi apostolice și 23 teritorii misionare neastănătoare.

Sf. Scaun își are reprezentanții săi în 59 de state și anume în 38 de state are nunții și internunții, iar în 21 delegați apostolici. În schimb la Vatican își au reprezentanții lor 36 de state.

Dacă pe lângă ierarhia mai înaltă se va lua în seamă și sumedenia de ordine călugărești de bărbați și femei, cu zecile de mii de membri și membre, precum și sutele de mii de preoți de mir ce se cstenesc în cura animarum, o să avem o idee oarecare despre forța uniașă pe care o reprezintă armata de elită ce stă la ordinele Vicarului Domnului, (n).

Surpriza din Belgia

Recentele alegeri parlamentare din Belgia nu schimbă, în fond, echilibrul politic de până acum. Cele trei partide principale: catolic, liberal și socialist, cari au format guvernul de coaliție prezidat de catolicul Van Zeeland, rămân și mai departe stăpâne pe situație. Poate, în urma schimbării raportului de forțe, prezidenția consiliului de miniștri să treacă asupra socialistului Vandervelde, fără alte consecințe importante pentru directivele politice, cari vor rămâne cele din trecut.

Totuși, din punct de vedere general, nu poate scăpa semnificația acestor alegeri, cari intră și ele în linia experiențelor politice din ultima vreme: *întrirea extremismului*. Au câștigat mai multe mandate decât au avut în trecut comuniștii, în paguba socialiștilor; iar

extrema dreaptă a intrat pentru întâia dată în Cameră cu 21 deputați ai noului partid numit »Rex«, care a făcut să scadă numărul deputaților din partidul catolic. La mijloc, liberalii s'au menținut pe vechile poziții.

Adevărata surpriză a alegerilor au constituit-o »Rexiștii«. E un partid creat de criză. Conducătorii tineri de Leon Degrelle, în jurul cărora s'a concentrat tineretul catolic, »rexismul« nu e un partid cu conture programatice bine definite, ci după cum îl caracterizează »Osservatore Romano« din 25 - 26 V. 36. mai mult o stare de spirit revoltată contra scandalului bancar și o voință entusiastă de a se înnoi viața publică a țării. Întreagă campania electorală a dus-o contra interferenței dintre influința politică și interesele economice-financiare (În care materie, de alt fel, și guvernul are un proiect de lege stabilind incompatibilitate între mandatul de parlamentar și cel de membru în consiliile de administrație la bănci). Pe întreagă linia se afirmă ca opoziție, negație: contra plutocrației, contra democrației, contra parlamentarismului, contra clientelei electorale, etc. Ceeace a făcut pe un critic politic să găsească mari asemănări între rexism și hitlerism nu numai în ce privește metodele de luptă politică, ci și în privința substratului doctrinal. Linia călăuzitoare a întregii mișcări este idealul statului autoritar și corporativ, al cărui program nu se precizează mai deaproape. — Se va vedea mai clar, în cursul luptei parlamentare, înfățișarea mai precisă a întregii mișcări, asupra căreia, deocamdată, nu se poate face o judecată definitivă. (a).

Învie vechiul „Studion“

Mănăstirea „Studion“ din Bizanțul de odinioară, ajunsă la apogeul strălucirii sale sub îgumenatul Sf. Teodor Studitul († 826), face epocă în istoria monahismului răsăritean. Virusul schismei kerulariene a ucis însă și viața acestui așezământ glorios, care fusese atâta

vreme răsadniță a sfințeniei înmugurite între ziduri de chinovie și hrănite din bogatele resurse ale unci aspre rândueli călugărești. Legătura cu isvorul străbun, neinficiat, a rămas s'o face, după multe veacuri, mult hulita »uniție« ruteană.

Și se poate spune că a făcut-o în ceas binecuvântat. Inceputul s'a făcut în 1905, la stăruința și cu ajutorul pâr. mitropolit Szepticky din Lemberg, în Sknyliw. Regula de viață a *Studiților*, — așa se numește noua vlăstărire — a fost aprobată în 1906 de episcopatul rutean unit. Prin ceea ce, de altfel, nu s'a făcut ceva nou în sine, după ce această »Ustav Studijski« (Rânduială Studită), cum notează și *Keleti Egyház* (I. III. 36), era încă în veac. XI regula de viață a călugărilor veniți la Kiew dela Țarigrad și muntele Athos (unde pe atunci nu se stinsese lumina aprinsă de Sf. Teodor) și cari monahi au înființat apoi celebra Pecerskaja Lavra, »leagănul tuturor mănăstirilor rusești«, cum se mai numește.

Gândul mitrop. Szepticzky — el însuși călugăr basilian-reformat — s'a dovedit a fi fost dintre cele mai fericit inspirate. În 1914 ordinul studit avea deja 50 de membri (cu o mănăstire înființată în 1908 și la Kamenycia, în Bosnia, pentru ca regimul jugoslav, la 1924, s'o desființeze forțat). Războiul mondial a atins însă greu și această tagmă. Mănăstirea din Sknyliw fiindu-le aprinsă s'au mutat, în 1919, la Uniw, unde și-au văzut apoi de refacere. Care a și isbutit complet, mai ales de când în fruntea lor stă ca egumen contele P. Clemente Szepticzky, fratele mitrop. de Lwow, om cu înalte studii teologice dela univ. din Innsbruck, și bărbat înzestrat și cu excepționale calități sociale culturale, înafară de cele monahale. Astăzi tagma monahală a Studiților ruteni uniți, pe lângă toată asprimea Regulei lor, numără 63 monahi cu voturi solemne, 42 cu voturi simple și 10 novici, împărțiți în 3 mănăstiri, 2 parohii și 2 orfelinate. Iar aproape de Uniw, în faktoriw, cinul studit are și o ramură

femenină, cu 10 monahii cu voturi solemne, 23 cu voturi simple și 10 novice. Acestea îngrijesc de micuții din orfelinatul de lângă mănăstirea lor. — Spre mulțumirea tuturor celor ce cunosc viața lor de jertfă neprecupețită în slujba lui Dumnezeu și spre binele sufletesc al obștei creștine. (n.)

Două măsuri

Național-socialismul german se complace în ipostaza de apărător al moralității. Drept dovadă de felul cum înțelege să se achite de acest rol slujesc și următoarele două măsuri:

1. Presa nazistă a făcut o reclamă deșanțată lucrării blasfeme Pfaffenpiegel, (Oglinda Popilor) a lui *Otto Corvin*, de tristă pomenire. Produsul acesta imund, care e o scursură fetidă de murdăria la adresa preoției, a văzut lumina tiparului în 1845, iar acum a fost retipărită.

Episcopul de Speyer, sesizat de acest atac netrebnic la adresa slujitorilor altarului, și-a făcut atență turma credincioasă și-a ferească sufletul de molima ce încearcă să intre la ei pe calea acelei tipărituri. — De sine înțeles că tabăra rosenbergiană n'a rămas datoare cu răspunsul: obscurantism; retrogradism; samavolnicie inchizitorială; ultramontanism intolerant ș. a. Astea vreau ei să se creadă c'ar însemna »ieșirea« episcopului de Speyer.

2. În aceeaș Germanie hitleristă trăiește și lucrează și *P. Frederic Muckermann S. I.*, orator de seamă și savant de renume. Acesta, între altele, a scos și operele: »Goethe«, »Heiliger Frühling« (Primăvara Sfântă); »Vom Rätsel de Zeit« (Problema vremii); »Der Mönch tritt über die Schwelle« (trăind exclusiv teme literare și religioase, de interes general.

Ei bine! Poliția secretă de stat le-a sechestrat și le-a prefăcut în scrum. — Bag' seama: ca să facă și în felul acesta dovada ce înțelege regimul actual sub morală, și cum socotea ei să facă pe apărătorul moralei. (n.)

Om și mașină

Progresul tehnic nu înseamnă numai decât binefacere sub toate raporturile. Dimpotrivă: se prea poate să fie adevărat blestem pentru multă lume. Și încă pentru o lume care și de altfel luptă din greu cu viața: pentru anumite categorii ale muncitorilor cu brațele, pe cari îi înlocuiesc mașinile, luându-le bucătura de pâine dela gură.

Așa se întâmplă acum cu sute de mii de muncitori în plantațiile de bumbac din statele sudice ale Americii de Nord. Năpasta, cum aflăm din »*Schönere Zukunft*«, le-a venit în urma unei invenții a fraților *John și Mack Rust* din Memphis, Tenn. Cu mașina inventată de numiții frați s'au făcut probe și s'a constatat că lucrează de 20 de ori mai iute ca omul. Pe deasupra și bumbacul cules cu mașina e mai curat ca cel cules cu mâna și mai potrivit pentru a fi prelucrat. Și culmea neferirii pentru omul în fața mașinii: cheltuielile de hectarul muncit cu mașina sunt de 5 ori mai mici ca cele pentru munca cu brațele!

Pentru a veni într'ajutor bieților negri ce rămân, prin introducerea mașinilor, pieritori de foame, frații Rust au înființat așa numita »*Foundation Rust*« căreia i-se vor da 90% din venitul curat al lucrărilor săvârșite cu mașina inventată de ei. Din acești bani se vor cumpăra terenuri roditoare, unde vor fi colonizați ca mici agricultori, meseriași, ori industriași, toți cei loviți în existență de invenția lor fatală. Până acum s'au și cumpărat 2000 hectare în delta Mississippi, pentru colonia model. Prin ceeace, — se poate spune cu tot dreptul, — »s'a făcut una din cele mai mari revoluții pașnice ce cunoaște istoria industrialismului!« Și s'a dat totodată și cea mai fericită indicație pentru soluționarea problemei: Omul și mașina. (n).

Miva

Am spus numirea unei societăți germane pentru ajutorarea misiunilor de acasă și a celor externe. Rezultatele

obținute până la sfârșitul anului trecut sunt dintre cele mai frumoase. Directorul acestei societăți, *P. Schulte*, a publicat de curând o dare de seamă mult grăitoare. Spicuim din ea, după *Vita Ecclesiae*, (1. 4. 36), câteva date:

Din 1927 și până la încheierea anului 1935, »Miva« a procurat pentru misiunile, din patrie 10 automobile, iar pentru cele externe (indeosebi pentru cele din Africa) 32 camioane și 10 trăsuri mari de transport. A mai făcut rost, spre acelaș scop, de 23 motociclete, 3 bărci cu motor și 6 avioane, înafară de o mulțime de biciclete, mare parte provăzute cu motoare suplimentare. Și mai au gata de expedit, — tot în dar, firește, și tot pentru misiuni — 12 automobile, 3 avioane și un car de transport.

Filmul: »Miva în Oceanul Antarctic« a primit deja aprobarea biroului de censura filmelor din Berlin, și în curând va apărea pe ecran. Spre bucuria celor 40.000 membri ai »Mivei«. Și sigur că și a altora. A tuturor celor ce înțeleg frumseța morală a unor asemenea prestații. (n).

Educație sovietică

S'a vorbit și s'a scris mult, și cu multe și mari laude, despre educația tinerimei din Bolșevicia. Un cunoscător al situației, d. *Ioan Weber*, destăinuie însă în *Journal de Genève* (după cum cetim în *Osservatore Romano* 28. IV. 36) amănunte desolante în legătură cu educația din Rusia lui Stalin.

Trista realitate e: falimentul complet al așa zisei educații sistem bolșevic. Piedeca cea dintâi a educației e însuși regimul, care a înmulțit îngrozitor numărul copiilor nimănuși, după ce le-a surghiunit, ori le-a ucis părinții. Tot aci a dus și »conviețuirea liberă« a bărbaților cu femeile, precum și prostituția care-i în floare, deși pe hârtie-i oprită.

Încercarea de a crește tineretul fără ajutorul părinților și fără al bisericii, în organizațiile komsomoliste, a dus și ea la rezultate lamentabile. Despre

aceasta scriu fără perdea chiar și publicațiile sovietice. Așa *Pravda* din 13 Ian. 1935: „Adesea materii de învățământ de însemnătatea limbii rusești, a limbilor străine și a geografiei, sunt total neglijate în școalele noastre”. *Izvestia* nu face secret din faptul că în internatele școlare elevii lăsați de capul lor se constituie în bande armate cu bastoane și arme de foc, încăierându-se și nu odată rănindu-se grav. În școala medie „model” din Krolevest (cum scrie *Pravda*) elevii, în recreație, au neclătit

o seamă de copile. Lucru pe care comisia guvernamentală l-a tranșat cu un cinism revoltător: „De! așa fac băeții curte fetelor!” După *Molot* ticăloșii similare s’au petrecut la Lebedinsky cu minore. — Și alurea la fel.

Într’aceea partidul comunist organizează în școale nucleee de „bezbojnici” (atei) cu înmiera de a ridiculiza Evanghelia lui Hristos în ochii copiilor cari ar mai fi încă „jertfe ale superstiției creștine”. — Spre deplina satisfacție a hrubelor evreo-masonice. (n).

BIBLIOGRAFIE

ȘTEFAN MANCIULEA: *Granița de Vest*. Blaj, 1936. Pagini: 139
Preț: ?

Remarcăm chiar dela început că lucrarea pâr. Manciualea e dintre acelea cari sunt a se citi pe îndelete și cu opriri multe. Scurt la vorbă și interesat nu de cum să spună ci de ceea ce are de spus, Sf. Sa nu se muncește cu lustruirea frazelor, și nici nu muncește pe cetitor cu lungi tirade de efect retoricoliterar. Odată obiectivul bine fixat, și călăuzit și de principiul vechiu și cuminte: argumenta non numerantur, sed ponderantur, adună și pune la contribuție material documentar bine controlat și cu grije cernut.

Problema care-l preocupă pe autor e dovedirea faptului tras la îndoială de cei interesați, că noi Românii stăpânim cu tot dreptul partea din Câmpia Tisei cuprinsă între hotarele apusene ale Statului Românesc. Dreptul cauzei noastre îl arată împrejurarea că și acea regiune a fost locuită de străbuni de-ai noștri încă înainte de venirea Ungurilor. Mai mult: au trăit ca neam cu legiure proprie, după un jus valachicum propriu, în cadre politice și economice proprii, până prin veacurile XV—XVI, departe peste granițele actuale, peste Tisa, până la poalele Tatrei și până în Moravia și Silezia și Polonia zilelor noastre.

În sprijinul acestei teze profesorul blăjan aduce dovezi de mână întâi din diplome, acte, documente, date statistice și alte isvoare (nu-i scapă nici schematicismele bisericesti), în majoritate absolută ungurești, păstrând pe toată linia calmul și obiectivitatea bărbatului care face știință, nu proză poetică. Planșele și hărțile din cuprinsul lucrării (toate opera pâr, Manciualea) lămuresc grafic afirmațiile susținute ori combătute de autor.

Cu realitățile smulse negurii trecutului și cu reflexele ei în spre necunoscutul viitorului, din învălmășala pătimașă a prezentului, cartea aceasta e un instructiv și binevenit memento pentru toți aceia cari înțeleg să se identifice cu destinele martirizatului nostru neam, simțindu-i, suferințele trecute și urmărindu-i, cu atenție încordată și îngrijorare, căile de acum și perspectivele de viitor ce lasă aceste căi să se întrezăriască. — Academia Română, premiind în manuscris această lucrare (cu premiul „Năsturel” de 5000 Lei), n’a făcut decât să învrednicească de cuvenită cinste o prestație științifică într’adevăr valoroasă.

Dumitru Neda

Dela Administrația „Culturii Creștine“

Am primit și chităm, cu mulțumită, următoarele abonamente:

Câte 500 Lei, abonament pe întreg anul 1936, dela Domnii: I. P. Sf. Sa Valeriu Traian Frențiu, Oradea; Biblioteca Diecezană, Oradea; George Babuțiu, Cleveland-Ohio, U. S. A., Economul, Cluj; Ioan Spătariu, Joungstown-Ohio, U. S. A., Ex. Sa R. Netzhammer, Eschenz.

Câte 300 Lei, abonament pe întreg anul 1936, dela Domnii: Alba-Iulia: Dr G. German; — Aleşd: Dr Stanca Teodor; — Bădăcin: Iuliu Maniu; — Baia Mare: adv. Dr I. Oiegaș, canonic L. Vida, canonic I. Anca; — Bărzava: ing. V. Cotta; — Bistrița: Dr Arghir Popa; — Blaj: Augustin Folea, Petru Cristea, Școala normală de fete; — București: Laurențiu Moldovan, Exc. Sa Alexandru Cisar, Dr Durcovici, canonic, Laurean Gherman, Dr Arist. Banciu, Dr A. Franc, Adrian Oțoiu, Teodor Gherman; — Caransebeș: Gh. Repede, V. Fodor; — Cluj: Dr Romul Boilă, Dr Gh. Balotă, I. Orga, Șt. Boeriu, Dr V. Scridon; — Câmpia-Turzii: ing. V. Ungurean, A. Muntean; — Deva: Dr Eugen Tatar; — Făgăraș: Dr I. Cârje; — Focșani: D. Andrieș; — Gherla: Gr. Pop; — Codreni: A. Boeriu; — Lugoj: Emil Petroviciu, canonic I. Marianescu; — Maladia: A. Moldovan; — Ocland: Dr A. Rusu; — Oradea: Dr Gh. Miculaș, P. Tămăian, D. Marian; — Orăștie: S. Ciumaș; — Satu-Mare: Augustin Ferențiu, Dr V. Mărcuș; — Sibiu: Gen. I. Boeriu; — Sighișoara: Dr V. Ciura; — Socolor: Dr B. Boldor; — Târgu-Mureș: Dr Ioan Vescan, Dr I. Nestor; — Timișoara: Dr V. I. de Apșa; — Turda: Dr V. Cerghizan, Dr G. Popescu; — Zlatna: Iuliu V. Albini, G. I. Pan; — Zălau: Dr Aug. Pinteș, — Asemenea dela următoarele Oficii parohiale: Lechința de M., Odorhei, Petroșeni, Șard, Valda-Recea.

Câte 250 Lei, abonament redus, pe întreg anul 1936, dela Domnii: Alba-Iulia: A. Mărginean; — Arad: A. C. Popoviciu; Arhiud: P. Faier; — Băgău: I. Man; — Baia-Mare: Dr Gh. Bob; — Băuți: I. Melianu; — Beiuș: P. Merloz; — Bistrița: Aurel Bungărdean; — Blaj: Iacob Borcea, A. Merckx, Gh. Câmpian, Dr I. Cristea, Aurel Rusu, Ștefan Roșianu, Dr L. Sârbu; Budești: Petru Perșe; — București: Dr V. Aftenie, Gh. Horvath, N. Muntean, Păr. Superior S. I., Em. Popa; — Cămărașul: Ioan Aldea; — Câmpia-Turzii: Onoriu Savu; — Caransebeș: Ștefan Pop; — Cioplea: A. Kuczka; — Clopotiva: Iuliu Gherghel; — Cluj: Petre Poruțiu, Mircea Birtolon, I. Pop-Zeicani; — Cojocna: V. L. Pascha; Coșlar: Traian Mârza; — Craidorolț: Ilariu Gași; — Crisicor: Vasile Cristea; — Dărmănești: A. Trifaș; — Domnești: N. Buta; — Dumbrăveni: N. Negruțiu; — Feisa: Iovu Popa; Fildul-de-Sus: V. Ghițiu; — Florești: I. Irimieș; — Gădălin: V. Hopârtean; — Galați: Gr. Dardai, A. Frățilă, T. Almășan; — Ghimeșfăget: V. Gergely; — Gligorești: Ilie Hirian; — Iași: Rectorul Seminarului catolic, Exc. S. Mihailu Robu; — Jibou: G. Sima; — Izvin: N. Lugoian; — Livezi: Iosif Pal; — Luduș: E. P. Bota; — Lugoj: Dr F. Bran; — Lupeni: Nicolae Zugrav; — Măieru: I. Pop; — Măgura-Iloei: Z. Bulbuc; — Miercurea-Niraj: I. Oltean; — Milaș: Teofil Hossu; — Năsăud: Ștefan Buzilă, V. Bichigean; — Nouă: Toma Mihai; — Obreja: I. Busoiu; — Ocna-Dejului: Laurențiu Costea; — Oradea: Mihai Boca, Dr Chirvai, Colegiul Serafic; — Ploiești: Sb. Petre; — Podeni: V. Morar; — Răvășel: Gh. Spinean; — Sărăud: F. Vaida; — Sat-Șugatag: N. Doros; — Scoreșu: I. Ciungu; — Șercaia: V. Crișan; — Șeșu: Al. Precup; — Sighet: Dumitru Pop, I. Marina; — Șimleul Silvaniei: P. Căpcea, I. Rinea; — Supurul de Jos: I. Oltean; — Tg.-Mureș: Elie Câmpian; — Tăudu: V. Pop Păpiriu; — Ticvașul-Mare: I. Bejan; — Timișoara: Gh. Muntean; — Tinca: I. Potoran; — Topă de Criș: P. Gherman; — Turnu Severin: E. Barszczowski; — Untrea I: Iuliu Căpănean; — Uristul de Jos: Remus Păcurar; — Voilăbeni: M. Marieșan; — Tot 250 dela Oficiile parohiale: Petrila, Braita. (va urma).